

Oppsummering av høringssvarene

NOU 2006:2 Staten og Den norske kirke

Rapport 2

Ulla Schmidt

KIFO Notat nr. 2/2007

INNHold

FORORD	2
FORORD REVIDERT UTGAVE	4
SAMMENDRAG.....	5
1 HØRING OM NOU 2006:2 STATEN OG DEN NORSKE KIRKE.....	7
1.1 UTFORMING AV HØRINGEN	7
1.2 HØRINGSINSTANSER.....	7
1.3 METODISKE SPØRSMÅL	9
2. DEN NORSKE KIRKES FORHOLD TIL STATEN: SYNSPUNKTER OG ARGUMENTER	9
2.1 HØRINGSINSTANSENS STANDPUNKTER I DE OVERORDNEDE SPØRSMÅL I HØRINGEN.....	10
2.1.1. <i>Menighetsråd, kirkelige fellesråd, kommuner, proster</i>	10
2.1.2 <i>Bispedømmenivå (biskoper, bispedømmeråd)</i>	12
2.1.2. a) Biskopene	12
2.1.2. b) Bispedømmeråd.....	12
2.1.3 <i>Sentralt nivå Den norske kirke</i>	13
2.1.4 <i>Kirkelige organisasjoner</i>	14
2.1.5 <i>Tros- og livssynssamfunn</i>	14
2.1.6 <i>Offentlige organer</i>	15
2.1.7 <i>Arbeidslivs- og interesseorganisasjoner</i>	16
2.1.8 <i>Undervisningsinstitusjoner</i>	16
2.1.9 <i>Politiske parti</i>	17
2.1.10 <i>Sammenfattende</i>	17
2.1.B GRUNNLOVENS § 2: ”VERDIPARAGRAF” (TILLEGG REVIDERT UTGAVE)	18
2.2 SENTRALE ARGUMENTER OG HENSYN TIL GRUNN FOR STANDPUNKTER TIL FORHOLDET MELLOM DNK OG STATEN	20
2.2.1 <i>Tros- og livssynsfrihet, likestilling mellom tros-/livssynssamfunn, tros- og livssynspolitik</i>	20
2.2.1.a) Tros- og livssynsfrihet.....	20
2.2.1 c) Tros- og livssynspolitik, religion og offentlighet, livssynsnøytralitet.....	25
2.2.1. d) Sammenfattende.....	26
2.2.2 <i>Den norske kirke: samfunns- og kulturinstitusjon; trossamfunn; organisasjon</i>	26
2.2.2. a) Dnk: kultur- og tradisjonsbærer.....	27
2.2.2. b) Dnk som trossamfunn.....	28
2.2.2. c) Relasjonene til staten og Dnks organisasjon.....	31
2.2.2.d) Sammenfattende	33
2.3 OPPSUMMERING	33
3 FINANSIERING	34
3.1 LOKALT NIVÅ (MENIGHETSRÅD, KIRKELIGE FELLESRÅD, KOMMUNER)	35
3.2 MELLOMNIVÅ (PROSTER, BISKOPER, BISPEDØMMERÅD).....	36
3.3 SENTRALT NIVÅ	37
3.4 TROS- OG LIVSSYNSAMFUNN	37
3.5 OFFENTLIGE ORGANER	38
3.6 ARBEIDSLIVS- OG INTERESSEORGANISASJONER	38
3.7 UNDERVISNINGSinSTITUSJONER.....	38
3.8 OPPSUMMERING	39
4 VALGORDNINGER OG KIRKELIG DEMOKRATI	39
4.1 LOKALT NIVÅ (MENIGHETSRÅD, KIRKELIGE FELLESRÅD, KOMMUNER)	40
4.2 MELLOMNIVÅ (PROSTER, BISKOPER, BISPEDØMMERÅD).....	41
4.3 SENTRALT NIVÅ	42
4.4 KIRKELIGE ORGANISASJONER.....	42
4.5 ARBEIDSLIVS- OG INTERESSEORGANISASJONER	43
4.6 UNDERVISNINGSinSTITUSJONER.....	43
4.7 TROS- OG LIVSSYNSAMFUNN	43
4.8 OPPSUMMERING	44

5 GRAVFERDSFORVALTNING	44
5.1 LOKALT NIVÅ (MENIGHETSRÅD, KIRKELIG FELLESRÅD, KOMMUNER)	44
5.2 MELLOMNIVÅ (PROSTER, BISKOPER, BISPEDØMMERÅD)	46
5.3 SENTRALT KIRKELIG NIVÅ	47
5.4 TROS- OG LIVSSYNSSAMFUNN	47
5.5 KIRKELIGE ORGANISASJONER	48
5.6 ARBEIDSLIVS- OG INTERESSEORGANISASJONER	48
5.7 UTDANNINGSINSTITUSJONER	49
5.8 OPPSUMMERING	49
6 KIRKEBYGG, EIENDOMSFORHOLD	50
6.1 LOKALT NIVÅ (MENIGHETSRÅD, KIRKELIGE FELLESRÅD, KOMMUNER)	50
6.2 MELLOMNIVÅ (PROSTER, BISKOPER, BISPEDØMMERÅD)	52
6.3 SENTRALT KIRKELIG NIVÅ	52
6.4 TROS- OG LIVSSYNSSAMFUNN	53
6.5 KIRKELIGE ORGANISASJONER	53
6.6 ARBEIDSLIVS- OG INTERESSEORGANISASJONER	54
6.7 UTDANNINGSINSTITUSJONER	54
6.8 OPPSUMMERING	54

FORORD

Den 23. august 2006 inngikk Kultur- og kirkedepartementet (KKD) en avtale med Stiftelsen Kirkeforskning (KIFO) om å "...lage oppsummeringer av høringsmaterialet i forbindelse med den offentlige høringen om *NOU 2006: 2 Staten og Den norske kirke*, med henblikk på Kultur- og kirkedepartementets arbeid med en stortingsmelding om saken". I avtalen ble det bestemt at KIFO skulle levere to rapporter, der den første betegnes som et numerisk resymé av høringsuttalelsene. Denne ble overlevert til KKD den 19. januar 2007 (Rapport 1). Den andre beskrives i avtalen som "en oppsummering av de viktigste synspunktene, forutsetningene og nyansene som finnes i høringsmaterialet i forhold til sentrale temaer". Det er denne rapporten som herved lagges fram (Rapport 2).

Forsker Ulla Schmidt har ledet arbeidet med Rapport 2 og ført den i pennen; forsker Inger Furseth har bidratt med veiledning og oppfølging. KIFO har hatt fire fagpersoner engasjert for å bistå med oppsummeringsprosjektet: Cand. Polit. Kristine Rødstøl, M.A. Mari Tampuu, Stud. Polit. Berit Gravdahl (til 280207) og Cand. Polit. Mari Repstad (til 090207). Forsker Pål Ketil Botvar hadde det overordnede faglige ansvaret for Rapport 1, og han har bistått med veiledning i forbindelse med Rapport 2.

Arbeidet med begge rapportene til KKD har vært utført etter beste faglige skjønn og med stor vekt på kvalitetssikring. Samtidig har det vært et betydelig tidspress, og materialet har vært krevende å tolke. Det finnes muligheter for andre tolkninger av deler av materialet, og det kan forekomme feil i det vi nå legger fram. Det vil vi i så fall beklage, og ta ansvaret for. Vi er takknemlige for å bli gjort oppmerksomme på eventuelle feil eller andre forbedringsmuligheter.

KIFO den 26. mars 2007

Hans Stifoss-Hanssen

Forskningssjef, Stiftelsen Kirkeforskning

FORORD REVIDERT UTGAVE

Etter at den første versjonen av denne rapporten ble lagt frem i mars 2007 er vi blitt oppmerksomme på enkelte feil. Disse er etter beste evne rettet opp i denne utgaven av rapporten. I tillegg er det, basert på en presentasjon forberedt i etterkant og uavhengig av rapporten, lagt inn et separat avsnitt i kap. 2 om Grunnlovens § 2, spørsmålet om en såkalt "verdiparagraf".

KIFO den 15. august 2007.

Ulla Schmidt,

prosjektansvarlig for stat – kirke-programmet ved KIFO og hovedansvarlig for denne rapporten

SAMMENDRAG

Det er klare forskjeller i hvordan de ulike gruppene av høringsinstanser tar stilling til høringsens sentrale spørsmål om Dnks grunnlovsbestemte relasjon til staten.

Blant de lokale instansene (både kirkelige og offentlige) er det klart flertall for å *videreføre* dagens ordning og forankre Dnk i Grunnloven. Blant Dnks instanser på mellom- (proster, biskoper, bispedømmeråd) og sentralt nivå er det klart flertall for å *endre* dagens ordning, oppheve de konstitusjonelle rammer for Dnk som statskirke, og forankre Dnk i en egen kirkelov. Blant tros- og livssynssamfunnene er det stort flertall for å endre dagens ordning og likestille Dnk med øvrige tros- og livssynssamfunn innen rammen av en felles lovgivning. I de øvrige gruppene er bildet varierende, men også i disse gruppene er det (med unntak av gruppen ”offentlige organer” der få har uttalt seg) flertall for å endre dagens ordning når det gjelder Dnks relasjon til staten.

Høringsinstansene legger først og fremst vekt på to typer hensyn i sin argumentasjon.

For det første henviser svært mange av instansene til hensynet til tros- og livssynsfrihet, ikke-diskriminering og likebehandling av tros- og livssynssamfunn, og hva dette innebærer for Dnks relasjon til staten. Her trekker instansene ulike konklusjoner. Noen mener en relasjon mellom Dnk og staten slik den er i dag er forenlig med hensyn til tros- og livssynsfrihet, og ikke trenger medføre urettmessig forskjellsbehandling av Dnk i forhold til andre tros- og livssynssamfunn. Det gjelder først og fremst instanser tilknyttet Dnk. Andre mener at disse tros- og livssynspolitiske prinsippene gjør en endring av dagens ordning nødvendig. En god del av disse (igjen især Dnk-instanser) mener at en lovforankret folkekirke er tilstrekkelig, mens andre (især tros- og livssynssamfunn, faginstanser på menneskerettighets-, religionsfrihets- og diskrimineringsområdet) mener at det er nødvendig å organisere Dnk som en selvstendig folkekirke.

For det andre henviser mange til Dnks egenart, funksjon og betydning som viktig for å ta stilling til Dnks fremtidige relasjon til staten. Flere faktorer trekkes inn: Dnks mulige samfunns- og kulturmessige betydning; Dnks karakter av å være en åpen folkekirke og et selvstendig, bekjennende trossamfunn; konkrete organisatoriske hensyn. Særlig er det bred enighet blant Dnk-instansene om at en fremtidig kirkeordning må videreføre dagens åpne folkekirke med bred tilhørighet for størsteparten av befolkningen. Det er imidlertid ulike syn på hvorvidt dette hensynet krever en videreføring av dagens ordning, eller om det lar seg realisere innen en lovforankret folkekirke.

I spørsmålet om finansiering av Dnk går et klart flertall av instansene inn for offentlig finansiering, uten medlemsavgift. Tros- og livssynssamfunnene understreker at prinsippet om likebehandling må ligge til grunn for finansieringsordninger, slik at Dnk og tros- og livssynssamfunnene har de samme ordninger for eventuell offentlig finansiering.

Når det gjelder valgordning og kirkelig demokrati er det bred enighet blant de kirkelige instanser om at dette i dag fungerer utilfredsstillende, ikke minst med tanke på oppslutning, representativitet og demokratisk grunnlag. Derimot er det ulike syn på hvordan dette best kan avhjelpes og det er ikke flertall for å øke bruken av direkte valg, først og fremst fordi en frykter at det kan svekke lokalmenighetens posisjon som kirkens grunnenhet.

I spørsmålet om gravferdsforvaltning er det et klart flertall blant de kirkelige høringsinstanser for at den lokale kirke fortsatt bør ha ansvaret for denne. Blant tros- og livssynssamfunnene er

den utbredte oppfatning at gravferdsforvaltningen bør være kommunenes ansvar, et syn som deles av flertallet blant de kirkelige organisasjoner som har uttalt seg, blant arbeidslivs- og interesseorganisasjoner og blant utdanningsinstitusjonene. Med en slik overføring av ansvar ønsker en å sikre et tilbud til alle borgere, uavhengig av tros- og livssynstilhørighet. Enkelte instanser åpner for at en likevel kan ha kombinerte forvaltningsordninger ut fra hensyn til lokale forhold.

Flertallet av instansene går inn for at den lokale kirke bør eie kirkebyggene, og det offentlige v/kommunen ha det økonomiske ansvar. Det er bred støtte til forslaget om en særskilt statlig tilskuddsordning for fredete og verneverdige kirker.

1 HØRING OM NOU 2006:2 STATEN OG DEN NORSKE KIRKE

1.1 UTFORMING AV HØRINGEN

I januar 2006 fremla det regjeringsoppnevnte Stat – kirke-utvalget NOU 2006:2: ”Staten og Den norske kirke”. 24. april 2006 ble den sendt på høring. I høringsbrevet ba departementet høringsinstansene tilkjenne sitt syn på de overordnede spørsmål angående ”statskirkeordningen og den framtidige organiseringen og finansieringen av Den norske kirke” (KKD, Høringsbrev, dat. 24.04.2006). Sammen med høringsbrevet fulgte også et spørreskjema bestående av 8 spørsmål, dels åpne spørsmål, dels spørsmål med forhåndsdefinerte svaralternativer. I høringsbrevet ble det sagt at spørreskjemaets funksjon var ”å lette departementets arbeid med å oppsummere høringen”. Instansene ble bedt om å sette kryss ved de alternativer som lå nærmest instansens syn, og nedfelle nærmere avveininger og vurderinger i selve høringsuttalelsen. Spørreskjemaet fikk stor betydning ikke minst fordi svært mange av høringsinstansene på lokalt nivå (menighetsråd, kirkelige fellesråd, kommuner) begrenset sin høringsuttalelse til det utfylte spørreskjemaet. Omvendt har en ikke ubetydelig del av især høringsinstansene på mellom- og sentralt nivå kritisert spørreskjemaet, sendt det inn i modifisert form o.l. Spørreskjemaet har med andre ord bare til en viss grad fungert slik departementet forutsatte.

Fristen for å sende inn høringssvar ble satt til 1. des. 2006. 11. des. forlenget departementet denne fristen til 31. des. 2006. 19. jan. 2007 leverte KIFO en foreløpig oppsummering av resultatene av høringen¹, hovedsakelig basert på en kvantitativ analyse av høringssvarene fra menighetsråd, kirkelige fellesråd, og kommuner (i det følgende referert til som *Rapport 1*).

1.2 HØRINGSINSTANSER

Høringsinstansene omfatter samtlige menighetsråd og kirkelige fellesråd i Den norske kirke (heretter Dnk), samt alle kommuner. Dette regnes som instanser på lokalt nivå. Derutover kommer alle proster, biskoper og bispedømmeråd i Dnk (instanser på mellomnivå), Kirkemøtet og Ungdommens kirkemøte (sentralkirkelige instanser). Tros- og livssynssamfunn (og fellesorganisasjoner for disse), kirkelige organisasjoner (kristne organisasjoner med tilknytning til Dnk), offentlige organer (departementer, direktorater o.l.), arbeidslivs- og interesseorganisasjoner, undervisningsinstitusjoner og politiske partier ble også invitert til å avgi høringssvar.² I alt ble ca. 2500 instanser oppfordret til å la seg høre. Instansenes oppslutning om høringen fremgår av tabell 1.1 og 1.2. Især blant menighetsrådene er svarprosenten høy.

¹ Stiftelsen Kirkeforskning. 2007. *Kvantitativ sammenfatning av høringssvar til stat – kirke utredningen (NOU 2006:2). Rapport 1.*

² Vi har benyttet samme kategorisering som KKD.

Tabell 1.1 Høringssvar fordelt på menighetsråd, fellesråd og kommuner. Antall og prosent.

Type instans:	Antall besvarelser ³	Antall enheter	Svarprosent
Menighetsråd	1085	1285	84,4
Kirkelige fellesråd	222	302	73,5
Kommuner	244	431	56,4
Totalt	1551	2018	76,9

Blant de andre instansene gir det mindre mening å beregne ”svarprosent”, siden gruppene er mindre, og/eller mer uensartede og usammenlignbare. Men en kan merke seg at 78 av 105 proster har svart, hvilket gir en svarprosent på 74.

Tabell 1.2 Høringssvar fordelt på andre grupper. Antall.

Type instans:	Antall høringsuttalelser
Proster	78
Biskoper og bispedømmeråd	21
Kirkelige organisasjoner	18
Offentlige organ mv.	21
Arbeids- og interesseorganisasjoner	24
Undervisningsinstitusjoner	9
Tros- og livssynssamfunn utenfor Dnk	23
Politiske partier	9
Sentralkirkelige organ	2
Totalt	204

Samtlige biskoper og bispedømmeråd har svart, med unntak av Sør-Hålogaland biskop, antagelig fordi ny biskop rundt høringsfristens utløp ennå ikke hadde tiltrådt. Noen av biskopene og bispedømmerådene har avgitt felles uttalelse. Dette regnes som uttalelse både fra rådet og fra biskopen. Fra gruppen tros- og livssynssamfunn foreligger det 23 uttalelser fra 20 forskjellige tros- og livssynssamfunn eller sammenslutninger av slike. I tillegg til Human-Etisk Forbund sentralt har også 3 av HEFs fylkes-/lokallag (Buskerud, Moss, Risør / Tvedestrand) avgitt høringssvar. Opptellinger og analyse her er basert på 23 uttalelser. De største kommunene / kirkelige fellesråd var det naturlig å presentere separat, i tillegg til den samlede kvantitative analyse. Dette dreier seg om høringssvarene fra Oslo, Stavanger, Trondheim og Tromsø kommuner, og fra de kirkelige fellesråd i Oslo, Kristiansand, Stavanger, Bergen, Trondheim og Tromsø.

Høringsinstansene er uensartede. De fleste gruppene omfatter instanser av svært ulik størrelse (f.eks. Dnks menigheter, kirkelige organisasjoner, tros- og livssynssamfunn, arbeidslivs- og interesseorganisasjoner). Medlemstall kan variere fra under hundre opp til mange titusen.⁴ Høringsinstansene har også ulike typer tilknytning til og ulike interesser i forhold til områdene som behandles i høringen. I rapporten legges det vekt på å få frem hvilke instanser

³ Forskjellen i antallet besvarelser sammenlignet med Rapport 1 (som angir antall kommune-besvarelser til 243, og det totale antall til 1550) skyldes at Oslo kommune leverte sin besvarelse svært sent, og derfor ikke kom med i den rapporten som først ble levert 19. januar. I denne rapporten er imidlertid høringssvaret Oslo kommune tatt inn.

⁴ KIFO har ikke ønsket å foreta en matematisk vektning av de enkelte instansers (f.eks. menighetsråds) votum ut fra medlemstall / innbyggertall, slik det har vært foreslått i løpet av debatten. Blant annet ville en slik vektning implisere en antagelse om at rådet er representativt for medlemmene på en måte som er problematisk med tanke på at det er svært lav oppslutning om kirkelige valg.

og typer av instanser som inntar bestemte standpunkter og vektlegger bestemte hensyn. Slik kan den som leser forhåpentlig få grunnlag for å foreta en selvstendig vurdering av hvordan de ulike instansenes og ”instanstypenes” vurderinger kan avveies i forhold til hverandre.

1.3 METODISKE SPØRSMÅL

Ved hjelp av kvantitative analyser har vi undersøkt fordelinger av ulike svar og argumenter blant høringsinstansene, og sammenhenger mellom disse. Slike analyser forutsetter dels at svarene lar seg innordne i felles, overordnede kategorier, dels at høringsinstansene er relevant sammenlignbare. I forhold til høringssvarene er det derfor først og fremst de spørsmålene som er nevnt i spørreskjemaet som er registrert og analysert på denne måten (dette er registrert og tatt med i den kvantitative analysen også selv om instansen har besvart spørsmålet i en egen tekst, og ikke i spørreskjemaet). Det er også først og fremst de gruppene som består av mange og likeartede enheter det har vært naturlig å registrere på denne måten, dvs. menighetsråd, kirkelige fellesråd og kommuner. Derimot er svarene fra øvrige grupper som f.eks. tros- og livssynssamfunn, bispedømmenivået, kirkelige organisasjoner etc. mindre egnet for denne typen kvantitativ analyse: høringssvarene er i større grad utarbeidet selvstendig i forhold til spørreskjemaet og derfor vanskeligere å kategorisere i et felles skjema, og instansene er såpass forskjellige at det gir et galt bilde å addere dem opp uten hensyn til hva slags instans det er tale om. Svarene fra disse instansene er derfor hovedsakelig analysert kvalitativt.

I analysen er det lagt vekt på å få frem bredden i materialet, både med hensyn til ulike synspunkter og ulike høringsinstanser. Analysen presenterer instansenes hovedsynspunkter og ser på hvilke hensyn og begrunnelser instansene legger særlig stor vekt på. I presentasjonen er det lagt vekt på at de ulike typer instanser skal komme til orde, ikke bare i form av bestemte standpunkter, men også hvilke hensyn de er opptatt av i diskusjonen om Dnks forhold til staten. Samtidig har det også vært viktig å gi en oversiktlig fremstilling og oppsummering av det viktigste innholdet i høringssvarene. Det sier derfor seg selv at ikke alle synspunkter og begrunnelser som har vært viktige for den enkelte instans har kunnet få plass. Vi håper likevel at høringsinstansene i hovedsak vil kjenne igjen sine viktige anliggender i rapporten.

Når det gjelder sitater og andre eksemplifiseringer av standpunkter og begrunnelser har vi dels lagt vekt på å få en rimelig geografisk balanse, dels lagt vekt på en rimelig fordeling mellom ulike typer av instanser. Samtlige høringssvar kan lastes ned fra KKD's hjemmesider.

For at denne rapporten skal kunne leses selvstendig som en samlet oppsummering av de viktigste resultatene av høringsprosessen er også hovedresultatene av den kvantitative analysen tatt med her. For en mer detaljert presentasjon av denne delen av materialet (dvs. kvantitative fordelinger og sammenhenger blant instansene på lokalnivå) henvises det imidlertid til Rapport 1.

2. DEN NORSKE KIRKES FORHOLD TIL STATEN: SYNSPUNKTER OG ARGUMENTER

Dette kapitlet gir først en oversikt over høringsinstansenes hovedsynspunkter på høringsens sentrale spørsmål om hvordan Dnks fremtidige relasjon til staten bør være. Dernest redegjøres det for hvilke hensyn instansene særlig har lagt vekt på i sine overveielser om forholdet Dnk – staten: først overordnede tros- og livssynspolitiske hensyn knyttet til tros- og livssynsfrihet, deretter hensyn knyttet til synet på Dnks egenart, funksjon og betydning, og til slutt utvalgte spørsmål knyttet til Dnks organisering som henger sammen med dens relasjon til staten.

2.1 HØRINGSINSTANSENS STANDPUNKTER I DE OVERORDNEDE SPØRSMÅL I HØRINGEN

2.1.1. Menighetsråd, kirkelige fellesråd, kommuner, proster

Hovedspørsmålene som instansene blir bedt om å ta stilling til er ikke formulert likt i NOU 2006:2 og i spørreskjemaet vedlagt høringsbrevet. For det første kan det være uklart hvordan forholdet mellom å ”fortsette” og å ”avvikle statskirken”, og de tre modellene i NOU 2006:2 skal forstås. I utredningen er det bare modellen ”selvstendig folkekirke” som eksplisitt er beskrevet som en ”avvikling av statskirkeordningen” eller at ”dagens statskirkeordning oppheves” (s.13, 97). Modellen ”lovforankret folkekirke” er derimot definert som at ”Grunnlovens nåværende bestemmelser om statskirkeordningen oppheves” (s.13, 90). Det er dermed ikke entydig definert at denne modellen må forstås som at Dnk som statskirke avvikles, slik spørreskjemaet spør om. Dette kan være grunnen til at en del høringsinstanser har supplert med ytterligere svaralternativer, evt. tatt forbehold eller kommet med kritikk av de forhåndsdefinerte svaralternativene.

For det andre er også forholdet mellom spørreskjemaets spørsmål 3 og modellene skissert i NOU 2006:2 uavklart, selv om tredelingen av positive svaralternativer samsvarer tydeligere med de tre modellene i utredningen. Det andre svaralternativet i spørreskjemaet er beskrevet som ”Egen kirkelov vedtatt av Stortinget”. I NOU 2006:2 er det derimot sagt (om modellen lovforankret folkekirke) at denne kirkeloven *kan forankres i en grunnlovsbestemmelse*, alt. ”Kirken *kan eventuelt nevnes særskilt i Grunnloven*” (NOU 2006:2: 19, 90; vår uth.). En del av høringsinstansene har supplert spørreskjemaet med en egen kategori ”egen kirkelov, forankret i Grunnloven” og dermed skapt uklarhet om hvorvidt de med denne kategorien slutter seg til modellen ”lovforankret folkekirke” eller modellen ”grunnlovsforankret folkekirke”. Denne gruppen (ca. 7 % av de lokale instanser) fordeler seg på begge svarmulighetene i spm. 2 om å avvikle eller videreføre Dnk som statskirke.

I tabell 2.1 er de lokale instansenes svar på spørsmålet om videreføring eller avvikling av statskirkeordningen kombinert med svar på spørsmålet om hvilken lovforankring en mener Dnk bør få (for tekniske forhold rundt registrering og klassifisering: se Rapport 1).

Tabell 2.1. Syn på statskirke og lovforankring. *Menighetsråd, kirkelige fellesråd, kommuner.* ”Ubesvart” er tatt ut. Prosent.

	Fortsatt statskirke	Avvikle	Vet ikke/ønsker ikke å svare/uklassifisert	Totalt	N
Grunnlov	50,7	2,2	1,9	54,8	831
Egen kirkelov vedtatt av Stortinget forankret i Grunnloven	2,6	2,7	2,1	7,5	113
Egen kirkelov vedtatt av Stortinget	4,0	26,4	3,3	33,7	510
Lov om trossamfunn	0,0	1,2	0,3	1,5	23
Vet ikke/ønsker ikke å svare/uklassifisert	0,5	1,0	1,0	2,5	38
Totalt	57,8	33,4	8,7	100	1515

Denne kombinasjonen gjør det mulig å se hvor mange som har svart *både* at Dnk bør videreføres som statskirke, *og* forankres i Grunnloven, henholdsvis som svarer at Dnk bør avvikles som statskirke, *og* forankres enten i en egen kirkelov, eller i lov om trossamfunn. Det er rimelig å tolke disse kategoriene som ønske om videreføring av dagens relasjon mellom Dnk og staten (slik denne er definert i Grunnloven), henholdsvis som ønske om en tydelig

endring av dagens relasjon mellom Dnk og staten (i betydning endring av disse bestemmelsene). ”Mellomkategoriene” er det derimot vanskeligere å tolke entydig som støtte for dagens ordning eller som ønske om endring. Dette kan avhjelpe noe av usikkerheten som spørreskjemaets formuleringer har skapt for tolkningen av resultatene.

Tabell 2.1 viser at 50,7 % av Dnks menighetsråd og kirkelige fellesråd, samt kommunene, ønsker en videreføring av dagens ordning. 27,6 % går inn for en endring og ønsker en annen lovforankring enn i dag. Med denne måten å tolke materialet på faller over 11% (i tillegg til de som har svart ”vet ikke”/ ”ønsker ikke å svare” eller ikke lar seg klassifisere) i kategorier som ikke entydig kan tas til inntekt for det ene eller det andre hovedsyn når det gjelder Dnks forhold til staten.⁵

Blant de største kommunene går Oslo (v/bystyret) inn for selvstendig folkekirke. De viser til tros- og livssynsmangfoldet i samfunnet og at en stat bør være upartisk i forhold til tro og livssyn. Stavanger kommune (v/formannskapet) sier statskirken bør avvikles, men er delt mellom modellen grunnlovsforankret og selvstendig folkekirke. Tromsø kommunestyre ønsker videreføring av dagens grunnlovsforankrede folkekirke. Trondheim kommune har ikke uttalt seg til dette spørsmålet.

Av de store kirkelige fellesrådene ønsker Oslo kf at Dnk gis et rettslig rammeverk i en egen særlov vedtatt av Stortinget, som igjen forankres i Grunnloven. De beskriver dette som en fortsatt statskirke, men med økt selvstyre og muligheter for reformer. Kristiansand kf ønsker at Dnk videreføres som statskirke, men at reformprosessen fortsettes og Dnk utvikles som et selvstendig rettssubjekt innen en grunnlovsforankret folkekirke. Stavanger kf mener statskirkeordningen i sin nåværende form bør avvikles, og Dnk i stedet forankres i en egen særlov, som kan nevnes i Grunnloven. Bergen kf ønsker at Dnk videreføres som statskirke forankret i Grunnloven, men at det gjøres justeringer slik at Dnk får større innflytelse på egne anliggender. Trondheim kf støtter modellen ”lovforankret folkekirke” og at Dnk avvikles som statskirke. Tromsø kf støtter også en forankring av Dnk i egen særlov, nevnt i Grunnloven, men forstår dette som en fortsettelse av Dnk som statskirke.

Tabell 2.2 viser fordelingen blant Dnks proster m.h.p. lovforankring og statskirkeordningen.

Tabell 2.2. Syn på statskirke og lovforankring. *Proster*. ”Ubesvart” er tatt ut. Antall.

	Fortsatt statskirke	Avvikle	Vet ikke/ønsker ikke å svare/uklassifisert/	Totalt
Grunnlov	24	0	0	24
Egen kirkelov vedtatt av Stortinget forankret i Grunnloven	1	6	1	8
Egen kirkelov vedtatt av Stortinget	1	32	2	35
Lov om trossamfunn	0	8	0	8
Vet ikke/ønsker ikke å svare/uklassifisert/	1	1	0	2
Totalt	27	47	3	77

31 % plasserer seg i den tydeligste ”videreførings-/statskirke-kategorien”, mens 50 % plasserer seg i de entydige endringskategoriene: 4 av 10 foretrekker Dnk forankret i en egen

⁵ For tabeller der de kirkelige og de kommunale instansene er adskilt, se appendiks til Rapport 1.

kirkelov vedtatt av Stortinget, mens 1 av 10 ønsker forankring på linje med øvrige tros- og livssynssamfunn i en egen, felles lov om trossamfunn.

- Blant instansene på lokalt nivå er det klart størst støtte for videreføring av dagens ordning, med grunnlovsforankring av Dnk. Blant prostene er det størst støtte til endring av Dnks relasjon til staten, slik den er beskrevet i NOU 2006:2s modell "lovforankret folkekirke". Det er praktisk talt ingen støtte til modellen "selvstendig folkekirke".

2.1.2 Bispedømmenivå (biskoper, bispedømmeråd)

Disse instansene har forholdt seg friere til spørreskjemaets svarformuleringer i sine høringssvar. De er derfor ikke plassert inn i tabellen brukt så langt.

2.1.2. a) Biskopene

Hamar biskop støtter videreføring av dagens ordning med fortsatt forankring av Dnk i Grunnloven. Det er dog behov for å fjerne Gr.l. § 2 siste ledd (oppdrageransvaret).

Stavanger biskop går inn for det han kaller en "samordnet løsning" mellom modellene grunnlovsforankret folkekirke og lovforankret folkekirke. En del endringer bør foretas, men det er ønskelig og mulig at det skjer uten at det oppleves som et brudd med den eksisterende kirke som folk kjenner. § 2 bør erstattes av en "verdiparagraf", §§ 12, 16 og 27 2. ledd bør avskaffes, og i stedet bør komme en paragraf om statens ansvar for en aktivt støttende tros- og livssynspolitikk. Likeledes "må nok" §§ 21 og 22 endres. Derimot bør Gr.l. § 4 beholdes da den først og fremst ivaretar symbolfunksjoner og ikke demokratisk baserte funksjoner.

Nord-Hålogaland biskop støtter modellen "lovforankret folkekirke". Det direkte statlige kirkestyret avvikles gjennom å oppheve grunnlovsbestemmelsene som hjemler dagens statskirkeordning, og Dnk blir eget rettssubjekt. Gr.l. § 2 erstattes av verdiparagraf (med henvisning til "den kristne og humanistiske arv") og § 16 av en paragraf om ansvaret for en aktivt støttende tros- og livssynspolitikk. En slik ordning kan imidlertid betegnes som en *fortsatt statskirke*, om enn med noe løsere bånd.

Biskopene i Agder og Telemark, Bjørgvin, Oslo, Nidaros, Borg og Tunsberg går inn for modellen "lovforankret folkekirke". Det direkte statlige kirkestyre bør avvikles, kirkelige organer bør få ta hånd om utnevning av proster og biskoper, og kravene til medlemmer av det kirkelige statsråd kan følgelig oppheves. Flere av biskopene (Agder og Telemark, Bjørgvin, Oslo, Nidaros, Borg) kommenterer spesielt at § 2 bør erstattes av en "verdiparagraf", som viser til religionsfrihet og til "den kristne og humanistiske arv".

Møre biskop går prinsipielt inn for "en fullstendig fristilling av vår kirke". Det bør være likebehandling av ulike kirkesamfunn, religioner og livssynssamfunn. Han spør imidlertid om tiden er moden for en slik endring, og støtter subsidiært modellen "lovforankret folkekirke".

2.1.2. b) Bispedømmeråd

I Sør-Hålogaland bdr. støtter flertallet (6 av 8) videreføring av dagens ordning, men med reformer innenfor denne ordningen (dog uten å konkretisere hvilke). Mindretallet støtter "lovforankret folkekirke", men sier at dette kan sees som en variant av en statskirkemodell.

Hamar bispedømmeråd er delt. 3 medl. støtter "grunnlovsforankret folkekirke" og mener at ønskelige endringer, som Gr.l. §§ 2 (oppdragerplikten) og 12 kan løses innen dagens ordning.

De 3 øvrige medlemmene slutter seg i hovedsak til modellen ”lovforankret folkekirke” med økt kirkelig selvstyre, inkludert læremyndighet og utnevning av proster og biskoper.

I Tunsberg ønsker 4 av 7 medlemmer at Dnks relasjon til staten endres og baseres i en ny rammelov (som kan forankres i en grunnlovsbestemmelse) vedtatt av Stortinget, der kongen v/ regjering og statsråd ikke lenger er øverste kirkestyre. 3 av 7 medlemmer ønsker at Dnk videreføres som en ”grunnlovsforankret folkekirke”, men holder muligheten åpen for fortsatte reformer, inkludert delegering av utnevning av prost og biskop til kirkelige organer.

I Nord-Hålogaland støtter 5 medlemmer ”lovforankret folkekirke”. Dnk blir eget rettssubjekt; det statlige kirkestyre og grunnlovsbestemmelsene som hjemler statskirkeordningen oppheves eller endres. Gr.l. § 2 bør erstattes av en verdiparagraf med henvisning til ”den kristne og humanistiske arv”, og Gr.l. § 16 av en paragraf om ansvaret for støttende tros- og livssynspolitikk. Et mindretall på 2 ønsker at dagens ordning videreføres. Både flertallet og mindretallet mener at begge de modeller de går inn for kan betegnes som fortsatt statskirke.

Både i Bjørgvin og Nidaros bdr. er det klart flertall (alle medlemmer minus én) for en ”lovforankret folkekirke”. Mens Bjørgvin bdr. mener at oppheving av Gr.l. § 4 henger sammen med å fjerne utnevning av prost/biskop fra det statlige myndighetsområde, ønsker Nidaros bdr. at spørsmålet om Gr.l. § 4 utredes nærmere, og antyder at det kanskje ikke er gitt at denne paragrafen må fjernes.

Agder og Telemark, Stavanger og Oslo bdr. går enstemmige inn for at Dnk forankres i en egen kirkelov (som nevnes i Grunnloven), i hovedtrekk slik den er beskrevet i NOU 2006:2. Grunnlovsbestemmelsene som innrammer dagens statskirkeordning oppheves eller endres. Oslo bdr. understreker at også en slik ordning – i kraft av at ny rammelov nevnes i Grunnloven – fremdeles prinsipielt må betraktes og betegnes som en statskirke.

I Borg og Møre er det flertall (henholdsvis 5 av 7 og 4 av 7) for ”lovforankret folkekirke”. Hvert sted er det to mindretall. Ett medlem hvert sted støtter videreføring av dagens ordning i en grunnlovsforankret folkekirke. I tillegg er det – som de eneste i denne gruppen av instanser – mindretall (henholdsvis 1 og 2 medlemmer) som støtter ”selvstendig folkekirke”. I Borg kommenterer likevel dette mindretallet at en overgang til en slik ordning bør skje gradvis, mens mindretallet i Møre gir subsidiær støtte til modellen ”lovforankret folkekirke”.

- På bispedømmenivået er det klart flertall for å endre dagens ordning. 2 av 20 instanser vil videreføre dagens ordning. 1 instans (+ 1 som lufter spørsmålet) vil ”holde igjen” én angivelig vesentlig Gr.l.ending (nemlig Gr.l. § 4), sett i forhold til beskrivelsen i NOU 2006:2. 2 instanser mener at også en ”lovforankret folkekirke” (som de støtter) egentlig er å betrakte som en statskirke. Resten går inn for ”lovforankret folkekirke” i henhold til NOU 2006:2, 1 instans dog bare subsidiært til den foretrukne ”selvstendige folkekirke”.

2.1.3 Sentralt nivå Den norske kirke

På sentralt nivå i Dnk går et flertall i Kirkemøtet (KM 8.4/06, avsn. 2 vedtatt mot 19 stemmer) inn for at Dnk organiseres som en lovforankret folkekirke. Det direkte statlige kirkestyre må avvikles, og grunnlovsbestemmelsene som hjemler dagens statskirkeordning oppheves eller endres slik at Dnk blir et eget rettssubjekt. Konkret støtter KM å oppheve eller endre Gr.l. §§ 2 2.ledd (og erstatte med en ”verdiparagraf” som henviser til ”den kristne og humanistiske arv”), 4, 12 2. ledd, 16 (kan erstattes av bestemmelse om ansvar for aktivt støttende tros- og livssynspolitikk), 21, 22, 27 2.ledd.

Ungdommens kirkemøte mener at Dnk bør være en lovforankret folkekirke med en egen kirkelov vedtatt av Stortinget. Grunnlovens nåværende bestemmelser om statskirkeordningen oppheves, og myndigheten som i dag ligger til Kongen (regjeringen) overføres til kirkens egne organer, med kirkemøtet som det øverste styrende organ. Gr.l. § 2 bør erstattes av en ”verdiparagraf” som henviser til den kristne og humanistiske arv og grunnleggende forfatningsprinsipper som demokrati, rettsstaten og menneskerettigheter.

- Instansene på sentralt nivå går inn for modellen ”lovforankret folkekirke” – stort sett slik denne er definert gjennom grunnlovsendringer i NOU 2006:2.

2.1.4 Kirkelige organisasjoner

Norsk kvinnelig teologforening og Kristent Mannsarbeid går inn for at Dnk forankres i Grunnloven som i dag. Fellestrådet for Bymisjonene i Norge er enige om at det er behov for endringer av dagens ordning når det gjelder Dnks forhold til staten. Gr.l. §§ 4,12, 16, 21, 22, 27 bør vurderes i lys av religionsfrihetsprinsippet og § 12 bør oppheves. I Fellestrådet er det ulike syn på om disse endringene kan gjennomføres *innen* dagens rammer, eller om de krever en ny ordning som en lovforankret folkekirke. Den Norske Israelsmisjon, For Bibel og Bekjennelse, Norges Kristelige student- og skoleungdomslag og Normisjon nøyer seg med å si at dagens ordning bør avvikles, men tar ikke stilling til hvilken lovforankring Dnk bør gis i stedet. Det Norske Misjonsselskap, Norges Kristelige Studentforbund, Norsk Luthersk Misjonssamband og Norsk Misjon i Øst vil oppheve dagens ordning og mener Dnk bør forankres i en egen særlov. Norges Samemisjon krysser av for å avvikle Dnk som statskirke, men ønsker en forankring i Grunnloven. Indremisjonforbundet støtter en ”selvstendig folkekirke”, der Dnk sidestilles med andre tros- og livssynssamfunn.

Den norske kirkes studentprester, Nidaros domkirkes restaureringsarbeider, Norges Speiderforbund, Norske kirkeakademier og Sjømannskirken uttaler seg om utvalgte delspørsmål, men tar ikke stilling til spørsmålet om Dnks relasjon til staten. Dnks studentprester, Norges Kristelig student- og skoleungdomslag og Norsk Luthersk Misjonssamband nevner at det i en ny ”verdiparagraf” bør vises til kristne og humanistiske verdier. Norsk Misjon i Øst og Norges Speiderforbund nevner at statsforfatningens prinsipper i demokrati, rettsstat og menneskerettigheter, og den kristne og humanistiske arv, bør inngå i en slik paragraf. For Bibel og Bekjennelse ønsker å beholde dagens § 2, mens Indremisjonforbundet ønsker en formulering om et kristent forankret verdigrunnlag.

- Flertallet av de 13 av 18 instanser som har tatt stilling til spørsmålet om Dnks relasjon til staten går inn for en endring i forhold til dagens grunnlovsforankrede kirkeordning. Derimot er det et mer sprikende bilde når det gjelder hva de vil ha i stedet.

2.1.5 Tros- og livssynssamfunn

1 av de 23 svarene, fra Unitarforbundet Bét Dávid (Den norske unitarkirke), tar til orde for å videreføre dagens ordning med Dnk som statskirke.

Islamsk Råd Norge støtter at statskirken i sin nåværende form avvikles. De mener at alle tros- og livssynssamfunn i Norge prinsipielt skal være likestilt, men støtter likevel modellen ”lovforankret folkekirke” som en alternativ løsning i den aktuelle, konkrete situasjon. Rådet anbefaler at Gr.l. § 12 oppheves, sammen med § 2 (bestemmelse om oppdragerplikten).

Nye Norges Kristne Råd går inn for at statskirkesystemet i sin nåværende form endres, og ser modellen ”lovforankret folkekirke” som et ”skritt i riktig retning”. I uttalelsen poengteres det

samtidig at rådets frikirkelige medlemssamfunn mener at tros- og livssynssamfunn i Norge prinsipielt skal være likestilt. Rådet går inn for at Gr.l. § 12 oppheves, at §§ 16, 21, 22 endres med henblikk på større indre selvstyre for Dnk, at bestemmelsen om oppdragerplikt i Gr.l. § 2 fjernes. Som erstatning for dagens § 2 bør det utarbeides en samlende verdiparagraf for staten.

Samarbeidsrådet for tros- og livssynssamfunn anbefaler at relasjonen mellom Dnk og staten endres for bedre å ivareta likeverd mellom tros- og livssynssamfunn, og indre selvstyre for Dnk. Rådet har ikke kommet frem til et enstemmig rådgivende svar på hvilken relasjon Dnk i stedet bør ha til staten, men det er enighet om at Gr.l. §§ 2 (leddet om oppdragerplikt), 4 og 12 bør oppheves, og at Gr.l. §§ 16, 21 og 22 bør endres slik at Dnk får større indre selvstyre.

”Alt som er” mener dagens statskirkeordning bør avvikles, og ønsker en verdslig stat, der tros- og livssynssamfunn ikke omfattes av noen spesiell lovgivning overhodet.

Samtlige øvrige tros- og livssynssamfunn som har uttalt seg mener dagens statskirkeordning bør avvikles, og at alle tros- og livssynssamfunn i Norge prinsipielt bør sidestilles innen et felles lovverk. Det gjelder Det Mosaiske Trossamfund, Det Norske Baptistsamfunn, Det norske Hedningsamfunn, Det Norske Misjonsforbund, Holistisk Forbund, Jesu Kristi Kirke av siste Dagers Hellige, Metodistkirken i Norge, Oslo Katolske Bispedømme, Oslo Kristne Senter, Human-Etisk Forbund, Human-Etisk Forbund – Buskerud fylkeslag, Human-Etisk Forbund – Moss lokallag, Human-Etisk Forbund – Risør/Tvedestrand lokallag, Buddhistforbundet, Den Evangelisk Lutherske Frikirke, Religionsfrihet i Praksis, Syvendedags Adventistsamfunnet og Vennesen Samfunn Kvekerne. De aller fleste instansene sier eller ser ut til å forutsette at dagens lov om trossamfunn er egnet som felles lovgivning. Human-Etisk Forbund mener det bør utarbeides en kortfattet lovgivning som regulerer forholdet mellom stat og tros- og livssynssamfunn ut fra et menneskerettslig ansvar for rett til fri religionsutøvelse, og at det offentliges ansvar for å legge til rette for utøvelse av tro og livssyn bør grunnlovfestes.

- Alle instansene unntatt 1 støtter en endring av dagens statskirkeordning. To sammenslutninger/fellesorganisasjoner gir ikke noe råd om hvilken lovforankring Dnk bør få i stedet (den ene sammenslutningen understreker dog at deres frikirkelige medlemmer ønsker en prinsipiell likestilling mellom tros- og livssynssamfunn). 1 instans støtter ”lovforankret folkekirke” av aktuelle, praktiske grunner, men sier samtidig at de prinsipielt mener tros- og livssynssamfunn bør være likestilt. Resten støtter at Dnk lovforankres på samme måte som øvrige tros- og livssynssamfunn: i lov om trossamfunn (flertallet), i en ny kortfattet lovgivning (HEF), eller ikke i det hele tatt (Alt som er).

2.1.6 Offentlige organer

Av de 21 svarene fra denne gruppen tar 5 stilling til hovedspørsmålet om Dnks tilknytning til staten. Sametinget (med 28 mot 5 stemmer) og Helse- og omsorgsdepartementet støtter en ”grunnlovsforankret folkekirke” og videreføring av dagens ordning. Fylkesmannen i Aust-Agder ønsker videre utredning av modellene grunnlovsforankret folkekirke og lovforankret folkekirke. Oppdragerplikten etter Gr.l. § 2 bør oppheves, og flertallsforslaget i NOU 2006:2 til formulering av ny verdiparagraf støttes. Sysselmannen på Svalbard mener dagens statskirkeordning bør avvikles, og Dnk i stedet forankres i egen lov, i tråd med flertallsforslaget i NOU 2006:2. Likestillings- og diskrimineringsombudet ønsker også at dagens statskirkeordning oppheves, og ønsker en prinsipiell likebehandling av tros- og livssynssamfunn innen en felles lovgivning. Ombudet vil i tillegg til de foreslåtte grunnlovsendringene også endre Gr.l. §§ 5, 9, 44, 106.

- Få instanser tar stilling til spørsmålet, og det er ikke noe entydig mønster

2.1.7 Arbeidslivs- og interesseorganisasjoner

10 av 24 instanser i denne gruppen tar ikke stilling til hovedspørsmålet.

LO, Musikernes fellesorganisasjon, Norges Bygdekvinnelag og Unio ønsker at dagens statskirkeordning videreføres. Både LO og Unio vil oppheve oppdragerplikten i Gr.l. § 2, LO mener det også er påkrevd å oppheve § 12.

KA Kirkelig arbeidsgiver- og interesseorganisasjon går inn for en ordning som kombinerer fortsatt grunnlovsforankring av Dnk med noe mer vidtrekkende grunnlovsendringer enn det modellen ”grunnlovsforankret folkekirke” i NOU 2006:2 foreslår. Gr.l. §§ 2, 12, og 16 bør gjennomgå og justeres. § 12 trenger f.eks. kun å omfatte kirkestatsråden, § 16 bør oppheves. § 4 må belyses nærmere før det evt. kan foreslås endringer, og hva angår §§ 21 og 22 bør utnevning av biskoper inntil videre foretas av Kongen i statsråd.

Presteforeningen (v/representantskapet) deler seg med 11 stemmer for ”lovforankret folkekirke”, 8 stemmer for ”grunnlovsforankret folkekirke”, og 2 stemmer for ”selvstendig folkekirke”. Haugsbygda kvinne og familieforbund deler seg med 5 stemmer for videreføring av dagens ordning, og 5 stemmer for flertallsforslaget i NOU 2006:2.

Det Norske Diakonforbund, Kateketforeningen, Kontaktutvalget mellom innvandrerbefolkningen og myndighetene og Yrkesorganisasjonen Kirkeansatte ønsker alle en forankring av Dnk i en egen kirkelov. Med unntak av Det Norske Diakonforbund som ikke tar stilling, går de samtidig inn for en avvikling av Dnk som statskirke.

Humanistiske sosialdemokrater og Norsk senter for menneskerettigheter mener Dnk bør gis samme stilling i lovverket som andre tros- og livssynssamfunn, og støtter en ”selvstendig folkekirke”. Senter for menneskerettigheter mener beslutningsgrunnlaget er for dårlig til å ta stilling til spørsmålet om ”verdiparagraf” (i stedet for Gr.l. § 2) og om hvorvidt Gr.l. § 16 bør inneholde en bestemmelse om ansvar for aktivt støttende tros- og livssynspolitik. Humanistiske sosialdemokrater ønsker at det offentliges ansvar for lokalt tilgjengelige livssynsnøytrale seremonilokaler grunnlovsfestes. Stiftelsen Fred og Toleranse går inn for at dagens statskirkeordning avvikles. Staten bør være nøytral og derfor bør det heller ikke være noen annen lovgivning (ut over henvisning til religionsfrihetsprinsippet) som omtaler og forankrer tros- og livssynssamfunn som Dnk.

- I denne gruppen er høringssvarene nokså spredt, dog ønsker et flertall en endring av dagens statskirkeordning. Det er ikke noen klar sammenheng mellom hvorvidt organisasjonen (også) er en sentral representant eller organisasjon for kirkelig sektor eller ikke, og standpunktet til Dnks forhold til staten.

2.1.8 Undervisningsinstitusjoner

Det praktisk-teologiske seminar støtter at det statlige kirkestyret videreføres og at Dnks virksomhet forankres i Grunnloven. Det anbefales at Gr.l. § 2 (oppdragerplikten) og 12 bortfaller. Det teologiske fakultet (Universitetet i Oslo) v/styret går med et flertall på 8 stemmer inn for at Dnk videreføres som statskirke – et mindretall på 2 mener Dnk bør avvikles som statskirke; 8 ønsker at Dnk forankres i Grunnloven – 2 ønsker forankring i en egen kirkelov. Innen rammen av dagens statskirkeordning bør det skje en fornyelse, og særlig Gr.l. §§ 2, 12, 26, 21 og 27 bør endres

Det teologiske Menighetsfakultet støtter at statskirkeordningen avvikles og at Dnk blir et eget rettssubjekt som forankres i en egen rammelov. Kirkelig Utdanningscenter i Nord (KUN) støtter at statskirkeordningen avvikles og at Dnk forankres i en egen kirkelov. Ved Misjonshøgskolen støtter et flertall (5 av 8) i Høgskolerådet at Dnk avvikles som statskirke og at Dnk i stedet forankres i en egen kirkelov. (Et mindretall på 2 gikk inn for modellen ”selvstendig folkekirke”, og et mindretall på 1 for videreføring av dagens ordning). Høringssvaret fra Dronning Mauds Minne Høgskole viser at et flertall på 4 i høringskomitéen støtter en avvikling av statskirkeordningen, mens 1 vil videreføre Dnk som statskirke. Det tas forbehold om at dette ikke nødvendigvis er representativt for høgskolens ansatte. Norsk Lærarakademi Bachelor- og masterstudier går inn for at Dnk avvikles som statskirke. I tillegg skal uttalelsen antagelig forstås slik at en primært går inn for å forankre Dnk i lov om trossamfunn, men subsidiært kan slutte seg til en forankring i en egen kirkelov.

Juridisk Fakultet, Universitetet i Oslo (v/Norsk senter for menneskerettigheter, jfr. redegjørelse for deres svar over) og Ansgar Teologiske Høgskole ønsker avvikling av statskirkeordningen og forankring av Dnk i lov om trossamfunn.

- I denne gruppen er alle tre hovedstandpunkter representert. Det er en viss overvekt for modellen ”lovforankret folkekirke”.

2.1.9 Politiske parti

Fra sentralt nivå er det bare mottatt høringssvar fra ett parti, nemlig Kystpartiet, som går inn for videreføring av dagens statskirkeordning. I tillegg er det mottatt 8 høringssvar fra lokale politiske parti. Bygdalista i Gausdal gir støtte til en videreføring av dagens ordning med Dnk forankret i Grunnloven. Det samme gjør Jølster Senterparti. Sentrum A-lag i Tromsø går i mot å oppheve statskirkeordningen, det gjør også Finstad Arbeiderlag, Kautokeino Arbeiderparti og Kvæfjord Arbeiderparti. Arbeiderpartiet i Sande går i sitt høringssvar inn for at Dnk likestilles med andre tros- livssynssamfunn som en selvstendig folkekirke.

- Høringssvarene fra denne gruppen er få og bare ett parti har uttalt seg fra sentralt nivå.

2.1.10 Sammenfattende

Denne oversikten viser at det er klare forskjeller i synet på hvordan Dnk bør tilordnes staten. På det lokale nivået går et klart flertall av de kirkelige (Dnk) og de offentlige (kommunale) instanser inn for å videreføre dagens ordning og forankre Dnk i Grunnloven. Blant Dnks instanser på mellom- (proster, biskoper, bispedømmeråd) og sentralt nivå er det klart flertall for å endre dagens ordning og oppheve de konstitusjonelle rammer for Dnk som statskirke. De fleste instanser foreslår å forankre Dnk i en egen kirkelov. Blant tros- og livssynssamfunnene er det et markant flertall for å endre dagens ordning, og de fleste av instansene i denne gruppen går inn for at Dnk likestilles med øvrige tros- og livssynssamfunn og at alle lovforankres på samme måte. I de øvrige gruppene er ikke bildet like ensartet, men også i disse gruppene er det (med unntak av gruppen ”offentlige organer” der få har uttalt seg) flertall for å endre dagens ordning når det gjelder Dnks relasjon til staten.

2.1.B GRUNNLOVENS § 2: ”VERDIPARAGRAF” (TILLEGG REVIDERT UTGAVE⁶)

Spørsmålet om en eventuell oppheving av Grunnlovens § 2 om statsreligionen har utløst spørsmål om hvorvidt det da vil trenge en erstatning i form av en såkalt ”verdiparagraf”, og hva en slik paragraf i så fall skal inneholde (jfr. NOU 2006:2: 92, 98, 181–183). I tilslutning til flertalls- og mindretallsforslag i NOU 2006:2 ble det i spørreskjemaet gitt mulighet til å angi hva en eventuelt ønsket inn i en slik ”verdiparagraf”, i tillegg til en henvisning til religionsfrihet. Ser vi først på de lokale instanser fordeler de seg om vist i tabell 2.2. b.

Tabell 2.2.b Formulering i Grunnlovens § 2. Menighetsråd, fellesråd, kommuner. Prosent (andel både av antall som har besvart dette spørsmålet, og av totale antall besvarelser).

	Menighetsråd/fellesråd		Kommuner	
	% av besvart	% av enheter	% av besvart	% av enheter
Ingen tillegg	1,4	1,3	0,7	0,4
Statsforfatningens prinsipper	31,9	30,6	39,5	23,9
Det kristne og humanistiske verdigrunnlaget	83,7	80,3	60,5	36,6
Det humanistiske verdigrunnlaget	1,3	1,2	1,4	0,8
At Dnk er en evangelisk-luthersk kirke	45,7	43,8	24,5	14,8
Antall besvart spm. og totalt antall enheter	(N=1253)	(N=1307)	(N=147)	(N=244)
Totalt antall reg. svar (avkrysninger)	2054		186	

I tabellen er det skilt mellom prosentandel av dem som har besvart dette spørsmålet i spørreskjemaet, og prosentandel av dem som totalt har levert inn høringssvar. Spesielt når det gjelder kommunene er det svært stor forskjell avhengig av hvilken beregningsmåte en bruker. Blant de lokale kirkelige instanser er det, nokså uavhengig av beregningsmåte, klart størst oppslutning om formuleringen ”Den kristne og humanistiske Arv forbliver Statens Værdigrundlag”. Det er også relativt mange som ønsker en henvisning til at ”Den norske Kirke forbliver en evangelisk-luthersk Folkekirke”. Ca. 1/3 ønsket en formulering som viste til ”de prinsipper som statsforfatningen bygger på; så som demokrati, rettstaten og menneskerettighetene” (jfr. spørreskjema). Også blant kommunene er det flertall for formuleringen som viser til ”det kristne og humanistiske verdigrunnlaget”, men andelen er svært forskjellig avhengig av om en regner av dem som har besvart dette spørsmålet, eller av dem som totalt sett har levert inn høringssvar.

Ser en på andre kirkelige instanser på mellom- og sentralt nivå er det også blant disse et overveldende flertall som støtter at en slik paragraf, dersom formuleringen om statsreligion forsvinner, bør inneholde en henvisning til den kristne og humanistiske arv som statens

⁶ Dette tillegget er lagt inn i den siste reviderte utgave av rapporten, på bakgrunn av en presentasjon forberedt for ”Bostad-utvalget”. Det gir en samlet fremstilling av høringsinstansenes syn på spørsmålet om innholdet i en såkalt ”verdiparagraf” til erstatning for en endret § 2 i Grunnloven.

verdigrunnlag. Kun 3 av 78 proster nevner *ikke* dette, men en del av dem (28) supplerer i tillegg også med henvisning enten til statsforfatningens prinsipper og/eller Dnk som evangelisk-luthersk folkekirke. Blant biskopene og bispedømmerådene går samtlige av dem som har tatt opp dette spørsmålet inn for ”kristen og humanistisk arv” som den foretrukne erstatning i Gr.l. § 2. Dette gjelder også Kirkemøtet, mens Ungdommens Kirkemøte i tillegg også ønsker en henvisning til statsforfatningens prinsipper.

Kirkemøtet: Grunnloven, som konstituerer statsdannelsen Norge, bygger på et nasjonalt fellesskap som, ikke minst i ei tid med sterke individualistiske strømninger, trenger den støtte en verdiparagraf vil gi [...]. Kirkemøtet støtter forslaget om en verdiparagraf i grunnloven og mener i tråd med utvalget, at denne bør vise til felles historie, kulturtradisjoner og samfunnsverdier.

Blant tros- og livssynssamfunnene grupperer svarene seg rundt tre hovedsyn: At det ikke trengs noe tillegg ut over henvisningen til retten til religionsfrihet: det mener Det Norske Misjonsforbund, Den Evangelisk Lutherske Frikirke, Det norske Hedningsamfunn, Det Mosaiske Trossamfund; at en slik paragraf bør formuleres på en måte som er samlende / nøytral / inkluderer alle borgere / refererer til fellesgods som f.eks. menneskerettigheter eller statsforfatningens prinsipper: det mener Holistisk Forbund, Islamsk Råd Norge, Human-Etisk Forbund, Samarbeidsrådet for tros- og livssynssamfunn, Nye Norges Kristne Råd, Religionsfrihet i Praksis, Syvendedags Adventistsamfunnet, Vennenes Samfunn Kvekerne; flertallsforslaget i NOU 2006:2 om ”den kristne og humanistiske arv” i tillegg til religionsfrihet: det mener Oslo Katolske Bispedømme, Oslo Kristne Senter, Metodistkirken i Norge.

Islamsk Råd Norge: Det bør utarbeides en helt ny verdiparagraf for staten som vil inkludere alle landets borgere på best mulig måte. Alternativet som går ut på at statsforfatningen bygger på demokrati, rettstaten og menneskerettighetene kan være en løsning. Et annet alternativ [...] er å vise til de verdiene man ønsker at samfunnet skal bygge på uten å vise til det ene eller andre stedet man mener disse kommer fra. Dette fordi enhver identifisering vil virke ekskluderende for andre.

Blant arbeidslivs- og interesseorganisasjoner finner vi særlig blant dem som organiserer innen kirkelig sektor støtte til den kristne og humanistiske arv som statens verdigrunnlag, mens de øvrige fordeler seg mellom statsforfatningens prinsipper, kristne og humanistiske arv, eller enten ikke å ønske ytterligere tillegg til religionsfrihet eller ikke ta stilling.

Blant kirkelige organisasjoner er det også størst støtte til formuleringen om ”kristne og humanistiske arv”, eventuelt supplert med henvisning til statsforfatningens prinsipper og/eller at Dnk er en evangelisk-luthersk kirke”.

Blant undervisningsinstitusjoner kan en merke seg at Juridisk fakultet v/Norsk senter for menneskerettigheter er kritisk til hele spørsmålsstillingen. Dels anser de beslutningsgrunnlaget i NOU 2006:2 som altfor svakt og at dette spørsmålet trenger en langt bredere utredning før det kan konkluderes. Dels peker de på et potensielt problematisk forhold mellom en slik mulig ny ”verdiparagraf” og den eksisterende forpliktelse staten har ifølge den såkalte ”menneskerettighetsparagraf” i Gr.l. § 110 c, og peker på at nettopp denne paragrafen er mer egent og dekkende som verdibestemmelse. De øvrige utdanningsinstitusjonene – alle innen teologi / kristendomsstudier – går inn for formuleringen ”kristne og humanistiske arv”.

- Til sammen er det altså sterkest støtte til at en eventuelt ny § 2 i Grunnloven i tillegg til en henvisning til retten til fri religionsutøvelse inneholder en henvisning til den kristne og

humanistiske arv som statens verdigrunnlag. Denne støtten er imidlertid mest entydig blant instanser i tilknytning til Dnk. Bildet er mer variert blant de øvrige instanser; her finner vi både alternative formuleringer og eksplisitt kritikk av formuleringen om ”kristen og humanistisk arv”.

2.2 SENTRALE ARGUMENTER OG HENSYN TIL GRUNN FOR STANDPUNKTER TIL FORHOLDET MELLOM DNK OG STATEN

Høringsinstansenes synspunkter og resonnementer kan grupperes rundt to sett av hensyn. Det ene har å gjøre med overordnede tros- og livssynspolitiske hensyn. Her tilrettelegges Dnks forhold til staten ut fra overordnede og generelle tros- og livssynspolitiske hensyn. Den andre typen hensyn er knyttet til oppfatninger av hva Dnk er og hvilken funksjon og rolle den har. Spørsmålet om Dnks relasjon til staten tilrettelegges her ut fra hva som er hensiktsmessig i forhold til Dnks betydning og virksomhet. Mange instanser kombinerer de to.

I tillegg er noen av instansene opptatt av organisatoriske spørsmål i forbindelse med diskusjonen av Dnks forhold til staten. Det har vært naturlig å nevne noen av disse kort. Likevel er kun spørsmål som henger sammen med Dnks relasjon til staten tatt med.

2.2.1 Tros- og livssynsfrihet, likestilling mellom tros-/livssynssamfunn, tros- og livssynspolitikk

2.2.1.a) Tros- og livssynsfrihet⁷

Tros- og livssynsfrihet har en stor plass i høringssvarene. Som vist i tabell 2.3 nevnes det oftest, nemlig av 49,3 % av høringsinstansene på lokalt nivå (jfr. spørreskjema spm.1: ”overordnet prinsipp som bør ligge til grunn for tros- og livssynspolitikken”).

Tabell 2.3. Oppslutning om de mest nevnte overordnede prinsipper for tros- og livssynspolitikken. Menighetsråd, kirkelige fellestråd, kommuner. N = 1551.

Overordnet prinsipp	Antall nevnt (N = 1551)	Prosent
Tros- og livssynsfrihet/religionsfrihet/full religionsfrihet	764	49,3
Aktivt støttende tros- og livssynspolitikk/religionspolitikk	593	38,3
Kristne og humanistiske verdier/kristen kulturarv/kristent verdigrunnlag	437	28,2
Statlig ansvar for tilrettelegging – rammebetingelser/ finansiering	404	26,1
Likebehandling/like rammebetingelser/finansiering/likeverd og likestilling	404	26,0
Fortsatt særstilling for Den norske kirke	317	20,5
Indre selvstyre i trossamfunn/selvråderett over lære og lederskap	222	14,3

På ”mellomnivået” av kirkelige instanser har 67 % av prostene nevnt dette hensynet. Blant de øvrige høringsinstansene som tar stilling til hovedspørsmålene i høringen er det bare rent unntaksvis at dette hensynet *ikke* nevnes – de aller fleste instansene forholder seg i sin drøfting på en eller annen måte til det. Det gjelder både instanser innenfor Dnk og instanser som er uavhengige Dnk.

⁷ Ang. begrepsbruk: For enkelhets skyld og for å unngå misforståelser følger vi begrepsbruken som er brukt i NOU 2006:2, og som er brukt av mange høringsinstanser. Det kan diskuteres om ”tros- og livssynsfrihet” er det beste begrepet. De menneskerettslige erklæringer og konvensjoner prinsippet er forbundet med, bruker begrepet ”freedom of thought, conscience and religion”, oversatt ”tanke-, samvittighets- og religionsfrihet”.

Det er imidlertid store forskjeller mellom instansene når det gjelder hvilke sider ved tros- og livssynsfriheten de legger vekt på, og hvilke konsekvenser de trekker vedrørende spørsmålet om Dnks forhold til staten. De viktige ulikhetene mellom instansene dreier seg om

- hvorvidt de mener at dagens ordning (når det gjelder grunnlovsbestemmelser som regulerer Dnks relasjon til staten) er i konflikt med denne frihetsretten
- hvilke forpliktelser staten har når det gjelder likestilling og likebehandling av Dnk og øvrige trossamfunn, enten som en følge av tros- og livssynsfriheten eller uavhengig av denne
- hvorvidt en særstilling for Dnk eventuelt kan begrunnes ut fra behovet for en ”aktivt, støttende tros- og livssynspolitik”.

i) Tros- og livssynsfrihet: i konflikt med dagens statskirkeordning (grunnlovsreguleringer)?

Høringsinstansene legger både vekt på tros- og livssynsfrihetens individuelle side (enkeltmenneskets rett til fri tros- og livssynsutøvelse) og dens kollektive side (tros- og livssynssamfunns rett til å f.eks. utforme lære, utøve praksis, og knytte til seg ledere) i diskusjonen av forholdet mellom denne friheten og Dnks grunnlovsbestemte forhold til staten.

Noen mener at dagens ordning for Dnks relasjon til staten (hva angår konstitusjonell regulering) er problematisk for eller uforenlig med retten til tros- og livssynsfrihet. Både Samarbeidsrådet for tros- og livssynssamfunn og Nye Norges Kristne Råd peker generelt på at ”dagens relasjon mellom staten og Dnk er problematisk i forhold til de menneskerettslige prinsipper som Norge er forpliktet på”. Det samme sier også flere av deres medlemssamfunn i sine separate høringssvar. For det første problematiseres det om dagens statskirkeordning imøtekommer *enkeltmenneskets rett* til fri tros- og livssynsutøvelse. Særlig virker grunnlovparagrafene om bekjennelsesplikt (§§ 3, 4, 12) problematiske eller direkte uforenlige med tros- og livssynsfriheten, både for instanser blant tros- og livssynssamfunnene, instanser tilknyttet Dnk, og andre offentlige instanser. For eksempel sier Det Norske Baptistsamfunn at

En statskirkeordning er problematisk i forhold til prinsippene om full religionsfrihet [...]. Det bør være full religionsfrihet for alle borgere av Norge, også for kongehuset. Vi ønsker derfor at bekjennelsesplikten for konge og dronning avvikles. Full religionsfrihet lar seg ikke kombinere med kravet om bekjennelsesplikt for halvparten av regjeringens medlemmer. Vi mener derfor at også dette bør endres slik at det ikke lenger skal være noen bekjennelsesplikt for medlemmer av regjeringen. (Det Norske Baptistsamfunn)

Lignende utsagn om at grunnlovsbestemmelsene kan medføre diskriminering av enkeltmennesker ut fra tro og livssyn kommer også fra eksempelvis Integrerings- og mangfoldsdirektoratet, Norsk senter for menneskerettigheter, og Agder og Telemark biskop.

Også forholdet mellom dagens statskirkeordning og tros- og livssynsfriheten som *kollektiv rett* tas opp av en del av høringsinstansene. En rekke av instansene – både innenfor og utenfor Dnk – understreker trossamfunns rett til utnevning av egne ledere, myndighet over egen lære, og spørsmål om øverste myndighet. Ikke sjelden vises det til Dnks situasjon som et konkret eksempel på at denne retten utfordres. Human-Etisk Forbund peker på at

Prinsippet om religionsfrihet innebærer en plikt for staten til ikke å blande seg inn i et trossamfunns indre anliggender, så lenge dette ikke bryter lover eller truer andres rettigheter og friheter. Dagens ordning med at regjeringens statskirkemedlemmer utgjør det øverste

kirkestyre, ivaretar ikke kirkens rett til autonomi som trossamfunn. Regjeringen rett til å blande seg inn gjennom utnevning av proster og biskoper, innebærer et klart brudd med prinsippet om fri religionsutøvelse. (Human-Etisk Forbund)

Likedan sier Verøy menighetsråd at

Den norske kirke er et trossamfunn, og må få anledning til å fungere som et sådant (...). At staten skal ha myndighet til å utnevne ledere (biskoper) i dette konkrete trossamfunnet er en historisk betinget anakronisme som fungerer diskriminerende, og må avskaffes. (Verøy menighetsråd, Sør-Hålogaland bd.)

Lignende formuleringer fins hos en rekke instanser innen Dnk, men også blant øvrige tros- og livssynssamfunn (f.eks. Det Norske Baptistsamfunn, Det Norske Misjonsforbund, Oslo Katolske Bispedømme) og blant kirkelige organisasjoner (f.eks. Den Norske Israelsmisjon, Normisjon).

Det er imidlertid ikke enighet om at statskirkeordningen slik den i dag er definert av Grunnlovens bestemmelser, er uforenlig med retten til tros- og livssynsfrihet. Flere av instansene mener at dagens ordning prinsipielt kan forenes med statens menneskerettslige forpliktelser i forhold til tros- og livssynsfrihet. Dette fremgår også av tabell 2.4. Den viser at de som nevner tros- og livssynsfrihet og de som ikke nevner det plasserer seg tilnærmet lik gjennomsnittet i oppslutningen om de ulike modellene for kirkeordning. Det ser mao. ikke ut til å være noen statistisk sammenheng mellom det å ha med tros- og livssynsfrihet som et viktig hensyn, og hvilken relasjon en foretrekker mellom stat og kirke.

Tabell 2.4 Oppslutning om ulike modeller for lovforankring av Dnk, og tros- og livssynsfrihet. Menighetsråd, kirkelige fellelråd, kommuner. Prosent.

Lovforankring:	Nevnt tros- og livssynsfrihet	Ikke nevnt tros- og livssynsfrihet	N
Grunnloven	53	54	831
Både Grunnloven og egen kirkelov	9	6	113
Egen kirkelov vedtatt av Stortinget	34	32	510
Lov om trossamfunn	1	2	24
Vet ikke / ønsker ikke å svare /uklass.	3	2	38
Mangler	1	4	35
Total	100 (N=764)	100 (N=786)	1551

Blant høringsinstansene uttaler bl.a. Det praktisk-teologiske seminar og Nidaros bispedømmeråd + biskop:

Det er i denne sammenheng viktig å påpeke, slik utvalget også gjør, at det har vært mulig å utvikle tros- og livssynsfrihet innenfor det statskirkelige system på en måte som innfrir vår tids rettslige krav til tros- og livssynsfrihet. (Det praktisk-teologiske seminar)

Bispedømmerådet deler utvalgets konklusjoner om at fortsatt statskirke ikke nødvendigvis er i strid med tros- og livssynsfriheten. Med den historie og tradisjon kristen tro og vår kirke har som det dominerende trossamfunn i vårt land, må det være legitimt og saklig begrunnet at staten definerer sitt forhold til majoritetskirken Dnk annerledes enn til andre trossamfunn. Bispedømmerådet kan ikke se at dette vil være i strid med menneskerettighetene. (Nidaros bispedømmeråd + biskop)

Også en organisasjon som Unio ”merker seg at statskirkeordningen rent rettslig ikke strider mot hensynet til menneskerettighetene”, men peker samtidig på at det likevel er grunn til å mene at ”ordningen ikke er i pakt med trosfrihetens ånd”.

Flere av instansene som mener at dagens statskirkeordning lar seg forene med retten til tros- og livssynsfrihet viser til NOU 2006:2 til støtte for sitt syn. Norsk senter for menneskerettigheter er imidlertid kritisk til utredningen på dette punktet:

Det er SMRs syn at norske myndigheter har et langt mindre spillerom på dette området enn hva som skisseres i NOU 2006:2 [...]. FNs menneskerettighetskomité har ved flere anledninger kritisert Norge for deler av statskirkebestemmelsen [...]. Fremstillingen i NOU 2006:2 tar etter senterets syn ikke i tilstrekkelig grad inn over seg den rettslige konflikten som finnes mellom statskirkeordningen og de internasjonale menneskerettighetene.

Enkelte vurderer også ”lovforankret folkekirke” i forhold til retten til tros- og livssynsfrihet. Både Norsk senter for menneskerettigheter, Det teologiske Menighetsfakultet og Nye Norges Kristne Råd peker på at denne modellen kan skape nye menneskerettslige problemer når den legger opp til at Stortinget skal vedta den lov Dnk skal forankres i.

Selv om det altså er bred støtte til at tros- og livssynsfrihet er et sentralt prinsipp for vurderingen av Dnks relasjon til staten spesielt, er det helt ulike oppfatninger av hva dette innebærer. Instanser med tilknytning til Dnk er overrepresentert blant dem som mener at dagens statskirkeordning er forenlig med retten til tros- og livssynsfrihet.

ii) Tros- og livssynsfrihet og likebehandling

Som vist i tabell 2.3 blir også hensynet til likebehandling av og likestilling mellom tros- og livssynssamfunn, inkludert Dnk, nevnt av en god del som et overordnet tros- og livssynspolitisk prinsipp. Blant dem som nevner likebehandling mellom tros- og livssynssamfunn er det noe færre enn gjennomsnittet (som er 55 %) som foretrekker en grunnlovsforankret folkekirke, og noen flere som foretrekker at Dnk forankres i en egen kirkelov.

Tabell 2.5. Oppslutning om ulike modeller for lovforankring av Dnk, og tros- og livssynsfrihet. Menighetsråd, kirkelige fellestråd, kommuner. Prosent.

Lovforankring:	Nevnt likestilling	Ikke nevnt likestilling	N
Grunnloven	45	57	831
Både Grunnloven og egen kirkelov	10	6	113
Egen kirkelov vedtatt av Stortinget	40	30	510
Lov om trossamfunn	2	1	24
Vet ikke / ønsker ikke å svare /uklass.	3	2	38
Mangler	1	3	35
Total	100 (N=403)	100 (N=1147)	1551

De fleste instansene mener at dagens ordning innebærer en forskjellsbehandling som begunstiger Dnk i forhold til øvrige tros- og livssynssamfunn. Blant annet setter grunnlovsparagrafenes særlige omtale Dnk i en særstilling. Derimot er det svært ulike oppfatninger blant høringsinstansene av hva dette betyr for vurderingen av Dnks relasjon til staten. Er en slik forskjellsbehandling uakseptabel og nødvendiggjør en endring i Dnks relasjon til staten? Eller er den ”uunngåelig” og ligger innenfor det som bør aksepteres i en situasjon med en stor majoritetskirke?

En del av instansene gir uttrykk for det siste. Noen slutter seg til skjelningen i NOU 2006:2 (s.81) mellom ”saklig” og ”usaklig” forskjellsbehandling, og mener at ”saklig” forskjellsbehandling må aksepteres. Og særbehandlingen av Dnk – enten i dagens statskirkeordning eller i en fremtidig ”lovforankret folkekirke” – er en slik ”saklig” forskjellsbehandling. Her legger instansene vekt på to ting. Den første grunnen er Dnks historiske og kulturelle betydning som majoritetskirke og nasjonskirke. F.eks. sier

Kirkemøtet: Samtidig mener Kirkemøtet at befolkningens store oppslutning om Dnk kan forsvare å opprettholde en særstilling for Dnk” samtidig som KM også forutsetter at dette ikke går på bekostning av tros- og livssynsfriheten.

Domprosten i Molde: At Dnk likevel har en særstilling finner jeg både rimelig og riktig. Dnk har og vil ha en så stor og viktig rolle som kultur og tradisjonsformidler, og som en integrerende faktor i vårt samfunn, at en form for særstilling definerer seg selv.

Enkelte mener også at det når majoriteten av befolkningen er medlemmer i Dnk, begrenser det hvilken innflytelse livssynsminoriteter med rimelighet kan forvente å ha på denne kirkens fremtidige ordning. Sjømannskirken sier f.eks. at

Vi erkjenner at det i et flerkulturelt og i et flerreligiøst samfunn kan være vanskelig å forsvare dagens statskirkeordning på et ideologisk grunnlag. Samtidig mener vi at det må tas tilbørlig hensyn til den tradisjon og den kultur som er vår egen. Det kan ikke være slik at det er de 700.000 menneskene som står utenfor Den norske kirke som i hovedsak skal avgjøre kirkeordningen for de 3,9 millioner som er medlemmer i kirken. (Sjømannskirken)

Den andre grunnen som brukes til å forsvare en fortsatt særstilling for Dnk er statens overordnede religionspolitiske ansvar. Riktignok innebærer statskirkeordningen en form for forskjellsbehandling, men den legger samtidig til rette for religionens plass i offentligheten, og det kommer også andre trossamfunn til gode. Her sier f.eks. prosten i Sør-Østerdal at

[M]ed en såpass dominerende majoritetskirke som Dnk faktisk er, vil ikke en avvikling av statskirkeordningen automatisk føre til større likestilling mellom livssynssamfunnene. Tvert imot har dagens ordning sikret minoritetenes interesser, og denne positive utviklingen kan best ivaretas med dagens ordning og gjennom statens aktive religionspolitikk.

Og ett av menighetsrådene i Oslo sier at

Dnk har vært en spydspiss i arbeidet for full religionsfrihet og samkvem kirkesamfunnene i mellom. (Grinilund menighetsråd, Oslo bd.)

Tilsvarende begrunnelse finner en også i svaret fra for eksempel Det teologiske fakultet. Enkelte mener også at en særstilling for Dnk slik den er innbakt i statskirkeordningen, kan ha en brobyggende og modererende funksjon i forhold til ulike trosretninger. En avvikling kan derimot utløse mer radikale oppfatninger og forkynnelse, sier f.eks. Røros kommune.

En god del av instansene er imidlertid kritiske til at staten gir Dnk en særstilling i lovverket, og avviser at en kan skille mellom ”saklig” og ”usaklig” forskjellsbehandling. De fastholder at det uansett må være en oppgave for staten å motvirke diskriminering og legge til rette for størst mulig grad av likestilling og likebehandling, også når det gjelder religion og livssyn. Det Norske Misjonsforbund påpeker at

Det snakkes om ”saklig” og ”usaklig” forskjellsbehandling mellom majoritet og minoritet. Vi opplever det problematisk at det er majoriteten som skal definere for minoriteten hva som

er ”saklig” eller ”usaklig” diskriminering. Vi mener staten er forpliktet til å minimalisere enhver form for diskriminering og i størst mulig grad søke likebehandling av alle borgere. (Misjonsforbundet).

Møre biskop, Norsk senter for menneskerettigheter, og Det Mosaiske Trossamfund sier lignende ting.

Det er særlig to typer forhold som fremheves som diskriminerende. Det ene er selve signalet som ligger i statens grunnlovsfestede forbindelser til ett bestemt trossamfunn. En slik statlig, livssynsmessig preferanse oppleves problematisk. Det andre er ordninger som oppfattes som konkrete utslag av forskjellsbehandling og faktisk diskriminering. Enkelte forhold går igjen: Støtteordningen til øvrige tros- og livssynssamfunn oppfattes som en *refusjon* av den ”faktiske kirkeskatt” til Dnk som enhver innbetaler over skatteseddelen, og ikke som en støtte på lik linje med støtte til Dnk.; dårligere tilgang på livssynsmessig betjening i institusjoner; offentlige markeringer oppfattes først og fremst å ”tilhøre” Dnk – andre tros- og livssynssamfunn er i liten grad medvirkende og synlige; formålsbestemmelser for skole og barnehage oppleves å angi livssynsmessige preferanser på en måte som ikke stiller alle tros- og livssynssamfunn likt (slik f.eks. Buddhistforbundet; Misjonsforbundet). Noen instanser peker på at også Dnk er gjenstand for ugunstig forskjellsbehandling, først og fremst som et resultat av statens innflytelse på kirkelige anliggender.

2.2.1 c) Tros- og livssynspolitikk, religion og offentlighet, livssynsnøytralitet

Som vist i tabell 2.3 er ”en aktivt støttende tros- og livssynspolitikk” ett av de overordnede tros- og livssynspolitiske prinsipper som er nevnt mest i høringsuttalelsene. Også det nært beslektede ”statlig ansvar for tilrettelegging – rammebetingelser / finansiering” er nevnt ofte.

En kan imidlertid merke seg at Likestillings- og diskrimineringsombudet er uenig

”i at statens ansvar for å føre en støttende tros- og livssynspolitikk bør grunnlovsfestes. Vi kan ikke se noen grunn til å stille dette politikkområdet i noen særstilling i forhold til andre områder. Grunnloven bør etter vår mening ikke brukes til å legge føringer på framtidige regjeringer og folkevalgte til å gjøre bestemte prioriteringer.

Enkelte instanser, som f.eks. Det norske Hedningsamfunn, tar avstand fra at religion, tro og livssyn er et statlig, politisk ansvarsområde.

En god del høringsinstanser støtter imidlertid tanken om at religion, tro og livssyn *er* områder som bør tilrettelegges gjennom statlig, politisk støtte. Men det er ulike oppfatninger av hva dette innebærer og hva det betyr for vurderingen av Dnks relasjon til staten.

Noen slår rett og slett fast at utøvelse av tro og livssyn er et gode, både for den enkelte som tar del i dette, og for samfunnet som helhet (for eksempel Buddhistforbundet). Andre ser spørsmålet om en aktivt støttende tros- og livssynspolitikk i sammenheng med prinsippet om tros- og livssynsfrihet. Statens ansvar i forhold til tros- og livssynsfriheten innebærer også en positiv plikt til å legge til rette og aktivt gi mulighet til tros- og livssynsutøvelse. Prosten i Larvik si f.eks. at

Tros- og livssynssamfunn har en viktig og naturlig plass i det norske samfunn. De ivaretar samfunnsbyggende funksjoner og fellesgoder i og for samfunnet. Derfor bør staten fortsatt legge til rette for at tros- og livssynssamfunnene får gode rammebetingelser. En støttende tros- og livssynspolitikk vil være med på å sikre reell frihet for landets innbyggere til å utøve sin religion og sitt livssyn. (Prosten i Larvik)

Andre er opptatt av å unngå at religion fortrenkes fra den offentlige sfære og blir et rent privat anliggende. Det kan i så fall føre til at en mister en form for ”oppsyn” med religiøs virksomhet i offentlighetens kritiske søkelys, slik Det teologiske fakultet påpeker.

Av og til sees dette også i sammenheng med et annet anliggende: bekymringen for et såkalt ”livssynsnøytralt samfunn”. Flere instanser er i sine hørings svar kritiske til endringer de mener kan lede i retning av et livssynsnøytralt samfunn, i betydningen at staten ikke anser tro og livssyn som sitt ansvarsområde, og/eller at tro og livssyn privatiseres.

2.2.1. d) *Sammenfattende*

Tros- og livssynsfrihet og likebehandling av tros- og livssynssamfunn er viktige anliggender for de fleste høringsinstansene. Men det er klare forskjeller i synet på hva disse betyr for Dnks relasjon til staten ut fra disse hensynene.

For det første er det ulike oppfatninger av hvorvidt en grunnlovsforankret folkekirke er i konflikt med statens menneskerettslige forpliktelser i forhold til tros- og livssynsfriheten. Blant dem som mener det *er* en konflikt finner vi i tillegg til brorparten av tros- og livssynssamfunnene og instanser med faglig og interessemessig engasjement på feltet, også instanser med tilknytning til Dnk. Blant dem som sier det *ikke* nødvendigvis er en konflikt, finner vi derimot først og fremst instanser knyttet til Dnk.

Derne er det ulike oppfatninger av hvorvidt staten, for eksempel som en følge av sine menneskerettslige forpliktelser, også er forpliktet til å likebehandle alle tros- og livssynssamfunn, inkludert Dnk. Noen av instansene avviser skjelningen i NOU 2006:2 mellom ”saklig” og ”usaklig” forskjellsbehandling, og argumenterer for statens forpliktelse til å likebehandle tros- og livssynsmajoritet og -minoriteter. Andre mener derimot at denne skjelningen er velbegrunnet og kan gi grunnlag for en særstilling for Dnk i relasjon til staten. En slik særstilling er ikke prinsipielt uforenlig med tros- og livssynsfrihet, og må kunne aksepteres ut fra mer pragmatiske hensyn til hva som gagnar ikke bare Dnk, men også tros- og livssynsområdet som et felles, samfunnsmessig gode.

2.2.2 Den norske kirke: samfunns- og kulturinstitusjon; trossamfunn; organisasjon

Mange av instansene har enten under spørreskjemaets spm. 1 (om overordnede tros- og livssynspolitiske prinsipper) eller i en egen tekst trukket frem begrunnelser knyttet til Dnk, dens formål, egenart og funksjonsmåte. Dette utgjør den andre ”hovedgruppen” av hensyn i hørings svarenes diskusjon av Dnks relasjon til staten.

For menighetsrådene, kirkelige fellesråd og kommunene er dette registrert kvantitativt. Det må tas hensyn til at instansene *ikke* eksplisitt ble spurt om ”kirkesyn”, men mer generelt om tros- og livssynspolitiske prinsipper. En kan likevel rangere utsagnene innbyrdes i forhold til hverandre og si noe om hvilke hensyn som er nevnt ofte og hvilke som er nevnt sjeldnere, gitt at instansene ikke ble direkte spurt om dette.

Noen av formuleringene som brukes kan kjennes igjen fra tekster fra sentrale organer (f.eks. NOU 2006:2, ”Dnks identitet og oppdrag”, uttalelsene fra KA eller Forum for statskirken).

Tabell 2.6. Beskrivelser av Dnk rangert innbyrdes i forhold til hvor mange av instansene (menighetsråd, kirkelige fellesråd, kommuner) som nevner dem. Antall.

Kirkesyn – alle instanser på lokalt nivå	(N= 1551)
1. Ubesvart	594
2. Åpen/åpen og inkluderende folkekirke	427
3. Dnk – kulturbærer, verdiformidler, livstolkning	374
4. Landsdekkende folkekirke	330
5. Demokratisk struktur/styres etter demokratiske prinsipper	257
6. Kirken råderett over egen lære	222
7. Kirken ansvar for utnevning av prost og biskop	220
8. Rom for ulike grader av trosengasjement og deltakelse (plass for alle)	220
9. Fortsatte reformer i kirken	206
10. Dåpen eneste medlemskapskriterium	169
11. Lik tilgang til forkynnelse og kirkelige handlinger /fullverdig ”tjenestetilbud”	167
12. Bekjennende, misjonerende, tjenende og åpen folkekirke	152
13. Soknet grunnenhet/lokal tilstedeværelse/nedenfra	147
14. Dnk trossamfunn – forankret i eget trosgrunnlag	116

Rangeringen i tabell 2.6 viser at noen utsagn om Dnk blir brukt mye, sammenlignet med andre. De mest nevnte utsagnene om Dnk er henholdsvis ”Dnk som kulturbærer og verdiformidler” og ”åpen og inkluderende folkekirke”. Litt lenger ned på listen kommer utsagn som at kirken må ha råderett over egen lære, rett til selv å utnevne proster og biskoper, og være en bekjennende, misjonerende, tjenende og åpen folkekirke. Disse utsagnene viste seg også å være sentrale i høringssvarene (tekstene).

2.2.2. a) Dnk: kultur- og tradisjonsbærer

Mange av instansene hevder at Dnk i kraft av sin lange historie i Norge har hatt betydning for å videreføre felles tradisjoner og dermed gi forankring for dagens samfunn og styrke en opplevelse av å høre hjemme i et fellesskap sammen med andre. Det legges også vekt på at Dnk formidler viktige fellesverdier til samfunnet. På denne måten oppfattes Dnk å ha en samfunnmessig funksjon som strekker seg ut over medlemsmassen. Slik Kirkemøtet:

Det tette forholdet mellom kirke og stat har vært problematisert, men staten, kommunene og kirken har ønsket å videreføre et nært og godt forhold mellom kirke og folk. Kirken har ivarettatt kulturbærende og verdibyggende funksjoner i samfunnet og stått i et nært forhold til folk og kongemakt/ statsmakt, også i tiden før den ble statskirke.

Det er først og fremst instanser tilknyttet Dnk, supplert av enkelte offentlige instanser og organisasjoner, som fremhever dette. Derimot er det lite fremme blant tros- og livssynssamfunnene. Enkelte noterer seg Dnks historiske stilling som majoritetskirke, men problematiserer samtidig en videreføring av forbindelsen mellom Dnk som majoritetskirke, majoritetskultur og fellesverdier, og staten. Flere instanser er kritiske til at vekten på en slik forbindelse kan komme til å overse at andre religioner og livssyn også bidrar til felles, integrerende verdier (Det Mosaiske Trossamfund, Oslo Katolske Bispedømme, Møre biskop).

Henvisningen til Dnks kulturbærende betydning brukes til støtte både for modellen ”grunnlovsforankret folkekirke”, og for modellen ”lovforankret folkekirke”. Tilsynelatende er det ingen statistisk sammenheng mellom å legge vekt på denne beskrivelsen, og en bestemt

oppfatning om Dnks fremtidige lovforankring. Følgende sitat eksemplifiserer det synspunkt at Dnks kulturbærende funksjon taler til fordel for en fortsatt grunnlovsforankret folkekirke:

Høre sokneråd, Hamar bd.: Kristendommen har vært av de viktigste grunnleggende elementer som den norske statsdannelsen har vært bygd på siden 1100-tallet. Det er kristendommen som er bakgrunnen for den verdiforankringen som det norske samfunn har hatt i århundrer. Den norske kirke, slik den fremstår i dag, er den naturlige videreutvikling av dette. Soknerådet finner det uaktuelt å kaste vrak på denne tradisjonen ved at den norske stat heretter skal stille seg nøytral i religiøse spørsmål.

Domprosten Stavanger: Forholdet mellom Den norske kirke og Den norske stat handler om folk og kirke, hvor det gjennom mer enn 1000 år er knyttet sterke bånd. Tradisjoner som er bærere av verdier og kultur er fortsatt viktige for enkeltmennesker og samfunn.

For andre kan Dnks antatte kultur- og tradisjonsbærende betydning forsvare en særstilling for Dnk sammenlignet med øvrige tros- og livssynssamfunn, i form av forankring i egen lov.

Prosten i Midhordland: Med si historiske forankring, formande kulturkraft og relativt store tilslutning og sterke stilling også i dagens samfunn, er det naturlig at tilhøvet mellom Den norske kyrkja og staten vert regulert i ei eiga lov, men dette er ei pragmatisk løysing meir enn ein prinsipiell grunngeving.

2.2.2. b) Dnk som trossamfunn

i) Dnk: ”åpen / åpen og inkluderende folkekirke”

I refleksjonen over Dnks fremtidige kirkeordning og relasjon til staten er formuleringen ”åpen – evt. åpen og inkluderende – folkekirke” den som oftest brukes om Dnk. Et viktig kriterium for en fremtidig kirkeordning er hvordan den klarer å ivareta et slikt anliggende, med andre ord om den sikrer at Dnk består som en fortsatt ”åpen og inkluderende folkekirke”.

Men heller ikke her er det noen statistisk sammenheng mellom å bruke dette utsagnet til å beskrive Dnk, og hvilken fremtidig kirkemodell en går inn for. De som sier Dnk skal være en åpen og inkluderende folkekirke ligger omtrent jevnt med gjennomsnittet når det gjelder støtte til de ulike kirkemodellene. Analysen av høringssvarene fra de sentrale instansene kan peke i samme retning, nemlig at henvisningen til Dnk som en åpen folkekirke brukes på tvers av hvordan en for øvrig stiller seg til spørsmålet om kirkemodell. Høringssvarene tyder samtidig på at instansene assosierer begrepet ”åpen folkekirke” med litt ulike dimensjoner av Dnk.

Én betydningsdimensjon er ”folkekirke” forstått som forbindelsen mellom folk og kirke i kraft av at mennesker deltar i kirkens ritualer og der finner mening til sine allmenne erfaringer. Dette innebærer samtidig en oppfatning av en tett forbindelse mellom kirken og samfunnet. Noen av instansene bruker et bestemt utsnitt fra ”Den norske kirkes identitet og oppdrag”, til å uttrykke denne siden ved Dnks betydning og virksomhet: ”Som folkekirke forholder Dnk seg til allmenne livserfaringer i samfunnet, og søker gjennom kirkelige handlinger, i sitt gudstjenesteliv og i øvrig virksomhet å reflektere menneskelivet i dets mangfold” (*Den norske kirkes identitet og oppdrag*, art. 26).

(Bragernes menighet; Tunsberg bd.). Vi tror det er viktig med en åpen folkekirke som ivaretar de symbolbærende verdiene for folk flest. Kirken gir frihet, du tilhører kirken og kan bruke kirken og dens tilbud når du har behov, når som helst i livet. I de store livsbegivenhetene er tilhørigheten til kirken viktig for folk. Kirken og dens verdier gir trygghet og verdiforankring med sine kirkelige handlinger.

(lignende utsagn fra en rekke instanser, f.eks. Kirkemøtet, Hamar biskop, prosten i Sør-Østerdal, Presteforeningen, Sjømannskirken, Misjonshøgskolen (flertallsuttalelse)).

En annen betydningsdimensjon vektlegger folkekirke som kirken slik mennesker møter og blir medlemmer av den ved dåpen, og slik den på den måten også omfatter flertallet av befolkningen. Noen viser her til en formulering som ble anvendt i Innst.S. nr. 265 1980-1981: ”dåpen [er] grunnlaget for medlemskapet og stemmerett, og vel også en kirke som omfatter det store flertall av folket”. ”Åpen folkekirke” er med andre ord en majoritetskirke med dåpen som eneste medlemskrav. Her legger mange vekt på at Dnk må opprettholde sin karakter av å være landsdekkende og at det er den lokale menighet som er kirkens grunnhet, et poeng som nevnes av mange av de kirkelige instanser som har laget egne tekster (f.eks. Kirkemøtet, Agder og Telemark biskop, Porsanger menighetsråd, Det teologiske fakultet)

Kirkelig Utdanningscenter i Nord: For en høringsinstans som ligger langt nord i landet er det av største viktighet å understreke at Dnk også i framtiden må sikres å være landsdekkende.

Brekken menighetsråd, Nidaros bd.: Vi ønsker oss en kirke som fortsatt kan favne vidt, som kan være åpen kombinert med et tydelig sentrum, en kirke som fortsatt har dåpen som eneste medlemskriterium, en kirke hvor dens dømte medlemmer kan føle tilhørighet. I møte med et stadig større livssynsmangfold i Norge ønsker vi oss en fortsatt landsdekkende kirke som kan gi dens dømte medlemmer en tydelig historisk og religiøs forankring og en trygg kristen identitet.

(jfr. Kirkemøtet, Oslo biskop, Hamar bd.råd, Norske kirkeakademier, Det teologiske fakultet).

En tredje betydningsdimensjon, er ”åpen folkekirke” i betydningen en kirke som henvender seg til og innbyr alle til å ta del i kirkens liv og fellesskap. Her poengteres det gjerne at folk og kirke *ikke* er overlappende begreper, men at ”folket” snarere er kirkens målgruppe. Denne er imidlertid ikke like tydelig tilstede som de to andre dimensjonene, og kommer – med et unntak for enkelte av de kirkelige organisasjonene – først og fremst til uttrykk som et supplement til de foregående dimensjonene (Kirkemøtet, Agder og Telemark biskop, Det teologiske Menighetsfakultet). Som mer enerådende perspektiv finner vi det først og fremst hos enkelte av de kirkelige organisasjonene (f.eks. Indremisjonsforbundet).

Et utsnitt fra Kirkemøtets hørings svar (s. 4–5) viser at denne uttalelsen inneholder alle tre betydningsdimensjonene, og dermed dokumenterer at disse tre dimensjonene ikke nødvendigvis opptrer som alternativer, men kan brukes to eller alle tre ved siden av hverandre. Hovedinntrykket er likevel at de to første er de mest fremtredende.

Enkelte av instansene er kritiske til bruken av folkekirkebegrepet, og peker blant annet på en problematisk identifisering av en kirke med en nasjonal kultur og etnisitet (bl.a. Norsk senter for menneskerettigheter, Oslo Katolske Bispedømme, Det teologiske Menighetsfakultet).

ii) Dnk som selvstendig trossamfunn

En litt annen måte å beskrive Dnk på understreker hvordan det hører med til Dnks karakter av å være trossamfunn å kunne ha et selvstendig ansvar for lære og for utnevninger. Det fremgår av tabell 2.6 at utsagn av denne typen brukes noe mindre av høringsinstansene, sammenlignet med utsagn om Dnk som kulturbærer og som åpen folkekirke. En annen forskjell er at de som beskriver Dnk som selvstendig trossamfunn med myndighet over egen lære og rett til å utnevne egne ledere, i større grad enn gjennomsnittet foretrekker en lovforankret folkekirke, og på den annen side i mindre grad foretrekker en grunnlovsforankret folkekirke. Mens det er

ca. 55 % av alle høringsinstansene på lokalnivå som foretrekker modellen grunnlovsforankret folkekirke, er det 28 % blant dem som nevner hensynet til kirkens råderett over egen lære som gjør det, og 31 % blant dem som nevner at kirken må ha ansvar for utnevning av prost og biskop.

Borg biskop og bispedømmeråd eksemplifiserer en slik beskrivelse av Dnk:

Også Dnk har både i teologisk og rettslig forstand krav på å fremstå som et eget og selvstendig trossamfunn. Et overordnet mål må derfor være å fortsette de reformer som gir kirken denne selvstendighet.

Bømlo sokneråd, Bjørgvin bd.: Vi vil at trus- og livssynssamfunn bør vera jamstilte og ha full sjølvråderett i spørsmål som gjeld lære og leiarskap. Den norske kyrkja er ikkje berre ein institusjon, men eit trus- og livssynssamfunn med sjølvstendig trusgrunnlag og vedkjenning. Som ei fylgje av dette må Den norske kyrkja sjølv velja sine prostar og biskopar.

Høringssvarene tyder på at en ikke ser noen motsetning mellom de to måtene (åpen folkekirke – bekjennende trossamfunn) å beskrive Dnk på i høringsmaterialet. Få av høringsinstansene nevner *utelukkende* Dnk som bekjennende trossamfunn. Det mest utbredte er at denne beskrivelsen supplerer utsagn om Dnk som ”åpen folkekirke”.

Kirkemøtet: Den fremtidige relasjonen mellom staten og Den norske kirke må bevare Dnks identitet som folkekirke samtidig med at Dnks selvstendighet som trossamfunn styrkes. Uansett fremtidig tilknytningsform mellom stat og kirke, vektlegger de kirkelige høringsinstansene kontinuitet i kirkens forhold til sine medlemmer, lokalsamfunn og storsamfunn.

iii) Forholdet mellom *folkekirke* og *statskirke*: Oppfatninger av hvordan Dnk som folkekirke ivaretas.

Et sentralt tema i høringssvarene er oppfatningen av forholdet mellom *folkekirke* og *statskirke*. Praktisk talt alle kirkelige instanser som uttaler seg på dette punktet markerer at det er et viktig anliggende for dem at Dnks brede kontaktflate og medlemmenes opplevelse av tilhørighet til ”sin kirke” opprettholdes. Eventuelle endringer i kirkeordning må skje på en måte som bevarer en kontinuitet med den eksisterende kirke folk kjenner.

Dette kan være en grunn til den lave oppslutningen, især blant instansene tilknyttet Dnk, om modellen ”selvstendig folkekirke”. I valget mellom modellene ”grunnlovsforankret folkekirke” og ”lovforankret folkekirke” trekker instansene derimot ulike konklusjoner fra sitt engasjement for ”fortsatt folkekirke”, og til foretrukket modell.

Noen instanser mener at kontinuiteten og fortsatt bred tilhørighet for medlemmene til Dnk krever videreføring av dagens ordning. De argumenterer med at båndene til staten slik de er nedfelt i Grunnloven er et viktig redskap for å opprettholde medlemmenes tilhørighet til sin kirke. Et stort mindretall i Presteforeningens repr.skap støtter grunnlovsforankret folkekirke og sier:

De hensyn som gis avgjørende vekt er at Dnk skal bevares og videreutvikles som en åpen og inkluderende folkekirke. Dette mindretallet vil fremholde at statskirkeordningen har vært og fremdeles vil være en vesentlig forutsetning for dette. En ser ikke at det er gitt gode grunner for at en selvstendig eller lovforankret folkekirke kan ivareta slike hensyn på en like god måte.

Eina menighetsråd, Hamar bd.: Det er viktig at medlemmene oppfatter kirken som åpen, romslig og inkluderende der den enkelte føler seg omsluttet i et trygt fellesskap. Etter vår mening er det dagens statskirkeordning som best sikrer en tilstrekkelig lav terskel til at alle skal kunne føle seg hjemme i kirkesamfunnet uansett trosengasjement [...]
Statskirkeordningen gjør det mulig å sikre balansen mellom behovene til de sterkt troende og de behov folkekirken dekker for det brede lag av folket.

(Lignende utsagn fra f.eks. Det teologiske fakultet, Hamar biskop)

Andre instanser mener ikke det er en nødvendig sammenheng mellom dagens kirkeordning slik den er definert gjennom grunnlovsbestemmelsene, og muligheten for å kunne opprettholde og videreutvikle tette bånd mellom medlemmer og Dnk. Også en kirke uten de nåværende grunnlovsbestemmelser kan være en folkekirke i de to første betydningene nevnt ovenfor. Flertallet i Presteforeningens repr.skap sier at de

går inn for at Dnk blir en lovforankret folkekirke. Dette vil bevare folkekirken slik vi kjenner den i dag, og samtidig fullføre en langvarig prosess mot selvstyre i kirken.

Domkirkens menighetsråd, Borg bd.: En fremtidig revisjon av dagens kirkerordning bidrar til å styrke Dnks muligheter til å fungere som en åpen, inkluderende og landsdekkende folkekirke med bred oppslutning og en demokratisk forankret styringsstruktur.

Nord-Hålogaland bdr.: Samtidig er det viktig for bispedømmerådets flertall (som går inn for lovforankret folkekirke, vår anm.) å presisere at det vil være kontinuitet i forholdet mellom kirken og dens medlemmer, lokalsamfunn og storsamfunn. Kirken skal ikke tas fra folk. Det er den samme kirke som videreføres og som vil finnes i alle lokalsamfunn. Det er relasjonene til staten som endres, ikke tilhørigheten til folket.

(lignende utsagn finnes hos en rekke av de instanser som går inn for lovforankret folkekirke, f.eks. Kirkemøtet, Agder og Telemark biskop, Bjørgvin biskop og bispedømmeråd, prosten i Hallingdal).

2.2.2. c) *Relasjonene til staten og Dnks organisasjon*

Dette avsnittet går gjennom utvalgte organisatoriske spørsmål i forlengelsen av diskusjonen om Dnks relasjon til staten, som høringsinstansene tar opp. Dette er på ingen måte en komplett liste, men vi har tatt opp de spørsmål som går igjen hos høringsinstansene.

i) Omfanget av "egen kirkelov"

Modellen "lovforankret folkekirke" slik den er foreslått i NOU 2006:2 innebærer at Dnk forankres i en egen kirkelov, vedtatt av Stortinget. Utvalgets flertall mener at denne kirkeloven bør være en kortfattet rammelov som henviser til Dnks selvforståelse når det gjelder dens egenart og øvrige grunnleggende forhold. Forslaget legger opp til at denne loven bør forankres i en grunnlovsbestemmelse hvis formål er å avgrense Stortingets vedtatte kirkelov til overordnede organisatoriske og rettslige forhold. Praktisk talt alle instanser som uttaler seg om dette spørsmålet (først og fremst instanser knyttet til Dnk) støtter dette flertallsforslaget og understreker viktigheten av at en ny rammelov må være kortfattet og ikke gripe inn i kirkens interne forhold. Forankring i Grunnloven må sette skranke for det.

(Gaular kirkelige fellesråd): Lova skal vere ei kortfatta rammelov / kyrkjelov vedteken av Stortinget og som er forankra i grunnlova

Det gjelder også instanser som f.eks. Agder og Telemark biskop, Borg biskop og bdr., Nidaros bdr., prostene i Arna og Åsane, Follo, Midhordland, Namdal, Sandefjord, Dnks presteforening, Sandefjord kirkelige fellesråd, Fjaler sokneråd, Det teologiske Menighetsfakultet. Noen instanser slutter seg også til de eksemplifiseringene som er gjort i NOU 2006:2, s.163.

ii) Dnk som eget rettssubjekt: Forholdet mellom lokalt og sentralt nivå

Modellen ”lovforankret folkekirke” (og KAs modell for noe større selvstendigjøring av Dnk enn ”grunnlovsforankret folkekirke”) innebærer at Dnk sentralt også blir eget rettssubjekt. Dette reiser spørsmålet om hvordan forholdet mellom Dnk som rettssubjekt sentralt og soknet som eget rettssubjekt skal avklares. De (få) instansene som tar opp dette – bl.a. KA, Det teologiske fakultet, prosten i Follo, Lørenskog menighetsråd – tar alle til orde for at denne avklaringen og grenseoppgangen mellom myndighetsområder må skje på en måte som ivaretar lokalkirken som den primære enhet, ikke svekker den lokalkirkelige selvstendighet.

iii) Forholdet mellom råd og embete, også mhp. arbeidsgiveransvar

Flere av høringsinstansene tar opp Dnks organisering i to virksomhetsområder: prestedtjenesten og de valgte rådene. Kirkemøtet har uttalt at ”arbeidet med videreutvikling av Dnk har vist behov for å samle de to virksomhetsområdene i en felles struktur for å bedre betingelsene for samvirke mellom embete og råd, og for å bidra til større deltakelse og engasjement, ikke minst i den lokale kirke”. Flere lokale instanser tar til orde for samordning mellom de to områdene. Det gjelder blant annet Nesodden og Gjøfjell menighetsråd, Nord-Rana menighetsråd, Porsanger menighetsråd, Hvaler menighetsråd, Spydeberg felles menighetsråd, Prosten i Sandefjord. Til grunn ligger tilsynelatende ønsket om bedre betingelser for samvirke, samordnet ledelse, og større engasjement og deltagelse i den lokale kirke, i tillegg til organisering av arbeidsgiveransvar (se under).

Men det kommer også opp enkelte motsforestillinger. Det teologiske fakultet understreker at det følger av evangeliets ”utenfra-karakter” at prestedtjenesten opprettholder en relativ selvstendighet i forhold til rådsstrukturen. En underordning av prestskapet til rådsstrukturen vil stå i kontrast til en luthersk forståelse av at tjenesten med Ord og sakrament er innstiftet av Gud, ikke avledet av det allmenne prestedømme. Tilsvarende synspunkter kommer fra Det praktisk-teologiske seminar som spørsmål om hvem som skal ha læreansvar, og fra Presteforeningen som spørsmål om å kunne ivareta tilstrekkelig selvstendighet for prestene.

I hørings svarene aktualiseres spørsmålet om råd og embete særlig i forhold til arbeidsgiveransvar, både i tilknytning til modellen lovforankret folkekirke og drøfting av mulighetene for videre reformer innen dagens ordning. Blant menighetsrådene og de kirkelige fellesråd som tar opp spørsmålet er det, bortsett fra et par unntak, klar støtte for en samordning av dagens todelte arbeidsgiveransvar. De aller fleste legger også vekt på at dette ansvaret bør ligge på et nivå ”nær lokalmenigheten”. Kirkemøtet har tidligere gått inn for felles arbeidsgiveransvar. KA vier i sin uttalelse mye plass til dette spørsmålet, og argumenterer for å etablere et enhetlig arbeidsgiveransvar for alle lokalkirkelig tilsatte ”på et nivå som er nær soknene, men samtidig stort nok til å sikre en profesjonell ivaretagelse av arbeidsgiveransvar” (denne formuleringen er fanget opp og brukt av en god del fellesråd og menighetsråd). Også KFO, LO, Musikernes fellesorganisasjon, Fagforbundet, YS støtter en samordning av arbeidsgiveransvar i én linje.

Men det er også klare forbehold. Både Presteforeningen, Det praktisk-teologiske seminar og Det teologiske fakultet tar opp spørsmålet om hva en eventuell samordning av arbeidsgiveransvar vil innebære for biskopenes tilsynsansvar. De problematiserer hvorvidt tilsynsfunksjon og arbeidsgiveransvar kan løsrives fra hverandre, og er dessuten opptatt av hvordan en kan opprettholde tilstrekkelig uavhengighet og bredde i tilsetninger.

Fra bispedømmenivået er det få klare signaler i disse spørsmålene. Hamar og Nidaros bdr. støtter en samordning, mens Agder og Telemark bdr. mener at bispedømmerådet bør ha tilsetnings- og personalansvar for prester (og etter hvert for proster). I den grad biskopene går inn på dette spørsmålet nøyer de seg stort sett med å påpeke at arbeidsgiverspørsmål hører med til de områder som nå peker seg ut for videre utredning og reformer. Agder og Telemark biskop tar dog til orde for at en tilstreber kontinuitet i kirkens oppbygning, struktur og arbeidsorganer. Saklig velbegrunnede ledd i kirkeordningen bør ikke settes under press, og han nevner her bispedømmeenheten som eksempel.

2.2.2.d) Sammenfattende

Synet på Dnks egenart, funksjon og betydning er den andre viktige typen hensyn i høringssvarenes diskusjon av forholdet mellom Dnk og staten. Høringsinstansene opererer med tre ulike dimensjoner ved Dnk som spørsmålet om Dnks relasjon til staten sees ut fra.

For det første legger mange instanser vekt på at Dnk har en viktig samfunnsmessig betydning som *kultur- og tradisjonsbærer og verdiformidler*. De trekker imidlertid ulike konklusjoner med tanke på Dnks fremtidige relasjon til staten. Tros- og livssynssamfunnene er gjennomgående mer kritiske til å bruke Dnks historiske og tallmessige særstilling til også å begrunne en særstilling i forhold til staten.

For det andre sees forholdet mellom Dnk og staten i lys av hvordan en oppfatter Dnk som *trossamfunn*. Her viser høringsinstansene i stor grad til at Dnk er og bør være en *åpen folkekirke*. Det trekkes imidlertid forskjellige konklusjoner, noen til fordel for grunnlovsforankret folkekirke, andre til fordel for lovforankret folkekirke. Så godt som alle (spesielt de kirkelige) høringsinstansene understreker imidlertid viktigheten av at folkekirken, i betydningen en kirke befolkningens flertall kjenner tilhørighet til, bevares gjennom en eventuell endring av Dnks relasjon til staten. En del instanser supplerer beskrivelsen av Dnk som ”åpen folkekirke” med en påpekning av at Dnk også er et selvstendig trossamfunn med råderett over egen lære og egne utnevninger.

For det tredje er noen av instansene opptatt av å se spørsmålet om Dnks fremtidige relasjon til staten i lys av organisatoriske spørsmål knyttet til utforming av lovgivning, og organisering og tilordning av de ulike virksomhetsområdene i Dnk. Et viktig anliggende ser ut til å være ønsket om å sikre tilstrekkelig selvstendighet for Dnk, og sikre tilstrekkelig selvstendighet for grunn-nivået i lokalmenigheten i Dnk.

2.3 OPPSUMMERING

Det er klare forskjeller i hvordan de ulike gruppene av høringsinstanser tar stilling til høringsens sentrale spørsmål om Dnks grunnlovsbestemte relasjon til staten.

Blant de lokale instansene (både kirkelige og offentlige) er det klart flertall for å *videreføre* dagens ordning og forankre Dnk i Grunnloven. Blant Dnks instanser på mellom- (proster, biskoper, bispedømmeråd) og sentralt nivå er det klart flertall for å *endre* dagens ordning,

opphøve de konstitusjonelle rammer for Dnk som statskirke, og forankre Dnk i en egen kirkelov. Blant tros- og livssynssamfunnene er det stort flertall for å endre dagens ordning og likestille Dnk med øvrige tros- og livssynssamfunn innen rammen av en felles lovgivning. I de øvrige gruppene er bildet varierende, men også i disse gruppene er det (med unntak av gruppen ”offentlige organer” der få har uttalt seg) flertall for å endre dagens ordning når det gjelder Dnks relasjon til staten.

Høringsinstansene legger først og fremst vekt på to typer hensyn i sin argumentasjon.

For det første henviser svært mange av instansene til hensynet til tros- og livssynsfriheten, ikke-diskriminering og likebehandling av tros- og livssynssamfunn, og hva dette innebærer for Dnks relasjon til staten. Her trekker instansene ulike konklusjoner. Noen mener en relasjon mellom Dnk og staten slik den er i dag er forenlig med hensyn til tros- og livssynsfrihet, og ikke trenger medføre urettmessig forskjellsbehandling av Dnk i forhold til andre tros- og livssynssamfunn. Det gjelder først og fremst instanser tilknyttet Dnk. Andre mener at disse tros- og livssynspolitiske prinsippene gjør en endring av dagens ordning nødvendig. En god del av disse (igjen især Dnk-instanser) mener at en lovforankret folkekirke er tilstrekkelig, mens andre (især tros- og livssynssamfunn, faginstanser på menneskerettighets-, religionsfrihets- og diskrimineringsområdet) mener at det er nødvendig å organisere Dnk som en selvstendig folkekirke.

For det andre henviser mange til Dnks egenart, funksjon og betydning som viktig for å ta stilling til Dnks fremtidige relasjon til staten. Flere faktorer trekkes inn: Dnks mulige samfunns- og kulturmessige betydning; Dnks karakter av å være en åpen folkekirke og et selvstendig, bekjennende trossamfunn; konkrete organisatoriske hensyn. Særlig er det bred enighet blant Dnk-instansene om at en fremtidig kirkeordning må videreføre dagens åpne folkekirke med bred tilhørighet for størsteparten av befolkningen. Det er imidlertid ulike syn på hvorvidt dette hensynet krever en videreføring av dagens ordning, eller om det lar seg realisere innen en lovforankret folkekirke.

3 FINANSIERING

Forslagene i NOU 2006:2 angående finansiering er delt inn i spørsmål som er uavhengige av valg av modell for Dnks relasjoner til staten, og spørsmål der forslagene varierer i henhold til foretrukket overordnet modell for Dnks relasjoner til staten. Høringssvarene konsentrerer seg om de modellavhengige forslagene, og det er derfor lagt mest vekt på de spørsmålene her.

For en *grunnlovsforankret folkekirke* foreslår utvalget at offentlige bevilgninger fortsatt skal stå for hovedfinansieringen av Dnks virksomhet. Staten overtar finansiering av alle stillinger inkl. personalkostnader, for øvrig videreføres dagens ansvarsfordeling mellom stat og kommune. For en *lovforankret folkekirke* foreslås det at offentlige bevilgninger står for hovedfinansieringen, med statlige tilskudd som dekker lønninger og tilknyttede personalkostnader og kommunale tilskudd som dekker bygging, forvaltning, vedlikehold og drift av kirkebygg. Dette kombineres med et medlemsbidrag som skal dekke menighetens øvrige virksomhet. For en *selvstendig folkekirke* foreslår utvalget en statlig bevilgning til Dnk og andre tros- og livssynssamfunn som kan finansiere et nærmere definert minimumstilbud for medlemmene. Utover dette mener flertallet at det må være opp til Dnk og de øvrige tros- og livssynssamfunn å fastsette ordninger for å sikre egne inntekter.

I spørreskjemaet ble instansene bedt om å ta stilling til spørsmål som ulike kombinasjoner av faktorene i disse tre forslagene, men spørsmålene er ikke identiske med de tre forslagene. Bør Dnk finansieres a) gjennom medlemsavgift? b) medlemsavgift med noe støtte fra det offentlige? c) støtte fra det offentlige og med noe medlemsavgift? d) offentlig finansiering uten medlemsavgift?

Følger høringsinstansene samme ”logikk”, i den forstand at de kombinerer finansieringsordning og kirkeordning på samme måte som utvalgsflertallet?

3.1 LOKALT NIVÅ (MENIGHETSRÅD, KIRKELIGE FELLESRÅD, KOMMUNER)

En samlet oversikt over fordelingen av svarene fra instansene på lokalt nivå viser at det i alle tre gruppene er et klart flertall for offentlig finansiering uten medlemsavgift. Flertallet er størst blant menighetsrådene og de kirkelige fellestrådene, noe lavere blant kommunene (se tabell 11; Rapport 1, og A18 og A19 i appendiks til Rapport 1). Men det er et klart flertall i alle gruppene for offentlig finansiering.

Tabell 3.1 Finansiering og type lovforankring for Dnk. Menighetsråd, kirkelige fellestråd, kommuner. Prosent.

	Off. finans. uten medl.avg.	Støtte fra off., med noe medl. avg.	Annet	Mangler	Totalt
Grunnlov	87	4	3	6	100 (N=661)
Grunnlov + egen kirkelov vedtatt av Stortinget	76	14	8	2	100 (N=113)
Egen kirkelov vedtatt av Stortinget	58	33	6	3	100 (N=510)
Lov om trossamfunn	26	35	22	17	100 (N=23)
Vet ikke/ønsker ikke å svare/uklassifisert	55	13	26	5	99 (N=38)
Totalt (gjennomsnitt)	73	15	5	7	1297

Tabell 3.1 viser oppslutningen om de ulike finansieringsmodellene blant instanser som går inn for ulike typer lovforankring av Dnk. Av dem som ønsker at Dnk skal ha en fortsatt forankring i Grunnloven går 87 % inn for offentlig finansiering uten medlemsavgift. Dette ligger nokså mye over gjennomsnittet på 73 %. Og av de som støtter en lovforankret folkekirke ønsker 58 % rent offentlig finansiering, mao. noe under gjennomsnittet, mens 33 % støtter finansiering gjennom offentlig støtte kombinert med noe medlemsavgift, hvilket er noe over gjennomsnittet. Vi kan altså legge merke til to ting: Også blant dem som går inn for en lovforankret folkekirke er det flertall for en rent offentlig finansiering; i denne gruppen er det samtidig noe større støtte til å supplere en hovedsakelig offentlig støtte med noe medlemsavgift, enn det er blant dem som går inn for grunnlovsforankret folkekirke. Det kan tyde på en viss sammenheng mellom syn på kirkeordning, og finansieringsform.

De som ønsker offentlig finansiering legger vekt på at dette er nødvendig for å sikre tilbud som er åpent og tilgjengelig for alle. For eksempel sier Tydal menighetsråd at

Dersom kirken helt eller delvis finansieres gjennom medlemsavgift, vil prinsippet om at bare dåp kvalifiserer til medlemskap være brutt.

Ser vi på de store kommunene så støtter Oslo kommune at kirken hovedsakelig finansieres av staten, og ved behov ut over det også ved egne midler, mens Stavanger kommune ønsker offentlig finansiering uten medlemsavgift. Trondheim og Tromsø har ikke har uttalt seg til dette punktet.

De kirkelige fellestråd i Oslo, Kristiansand, Stavanger, Bergen, Trondheim og Tromsø støtter alle modellen offentlig finansiering uten medlemsavgift, Bergen kf dog med det tillegg at finansieringsmodeller bør utredes nærmere. En ønsker ikke at det innføres tilleggskriterier for medlemskap ut over dåpen.

3.2 MELLOMNIVÅ (PROSTER, BISKOPER, BISPEDØMMERÅD)

Blant prostene er det også et klart flertall som støtter en modell med offentlig finansiering (65 %). Hovedhensynet er at staten tar ansvar og støtter religiøse behov, og at en unngår å introdusere en medlemsavgift som er i strid med prinsippet om dåpen som eneste medlemskriterium. De som går inn for en modell med offentlig støtte supplert med noe medlemsavgift begrunner dette blant annet med at det vil være et nødvendig tilskudd til en offentlig ”minimumsfinansiering”, og at det kan øke medlemmenes følelse av tilhørighet og forpliktelse overfor Dnk.

Også blant biskopene og bispedømmerådene er det et klart flertall for at Dnk bør finansieres gjennom offentlig støtte. Bjørgvin biskop og bispedømmeråd støtter modellen offentlig finansiering med noe medlemsavgift; Møre og Stavanger biskoper lar seg ikke uten videre plassere i forhold til disse modellene. For øvrig går alle instansene i denne gruppen inn for offentlig finansiering uten medlemsavgift.

Det er særlig to ”sett” av argumenter og hensyn som er viktige. Det ene knytter an til retten til tros- og livssynsfrihet. Noen mener at det inkluderer (se over, kap 2.2) en positiv forpliktelse til å legge til rette for tros- og livssynsutøvelse og for at tros- og livssynssamfunn kan drive sin virksomhet. Flere av instansene peker på at tro og livssyn er fellesgoder som kommer samfunnet og menneskene til gode. Derfor har staten en forpliktelse til å føre en aktivt støttende tros- og livssynspolitikk, hvilket også innebærer økonomiske bevilgninger som aktivt understøtter og legger til rette for tros- og livssynssamfunnenes virksomhet (slik bl.a. Agder og Telemark biskop og bispedømmeråd, Oslo bispedømmeråd).

Andre instanser begrunner (den samme finansieringsmodell, dvs. offentlig finansiering) ut fra hensyn til Dnk selv. Flere instanser gir uttrykk for at de frykter en avskalling av medlemmer (Hamar bispedømmeråd) og/eller at det er vesentlig å sikre en offentlig finansiering av grunntjenesten med Ord og sakrament gjennom å gi sikkerhet for prestatetjeneste i alle sokn (Hamar biskop). Nidaros biskop og bispedømmeråd peker på at selv om kirkens medlemmer bør ta et større ansvar for kirkens økonomi enn tidligere, så kan innføring av obligatorisk medlemsavgift vise være en større trussel mot oppslutningen om folkekirken, enn endring av forholdet mellom Dnk og staten.

Det pekes også på at kirkemedlemmene allerede i dag i stor utstrekning bidrar med økonomisk støtte til Dnks arbeid, et bidrag og ansvar som kan svekkes ved innføring av ytterligere medlemsavgift.

(Sør-Hålogaland bispedømmeråd): Selv om Dnk i dag ikke har noen ordning med medlemsavgift, tar likevel mange av kirkens medlemmer et stort økonomisk ansvar. Det samles på frivillig basis inn betydelige beløp til diakoni, undervisning og misjon. Dersom

kirkens virksomhet lokalt skal finansieres gjennom medlemsavgift, tror vi dette vil svekke mye annet verdifullt arbeid.

Bjørgvin biskop og bispedømmeråd, som støtter finansiering gjennom offentlig støtte kombinert med noe medlemsavgift, peker på at det skjer en utvikling i retning av en mer selvstendig kirke. Da hører det naturlig med at medlemmene må ta noe mer ansvar selv, selv om prinsippet om en ”aktiv støttende religionspolitikk” taler for en i hovedsak offentlig finansiering.

Det er et klart flertall for modellen offentlig finansiering blant biskoper og bispedømmeråd. På bispedømmenivået er det samtidig et nesten like klart flertall for modellen ”lovforankret folkekirke”, noe som problematiserer en direkte sammenheng mellom foretrukket kirkeordning, og foretrukket finansieringsform.

3.3 SENTRALT NIVÅ

Også Kirkemøtet går inn for at det offentlige bør bære et hovedansvar for finansieringen av tros- og livssynssamfunn. Bruk av medlemsavgift vil kunne svekke det offentliges ansvar for det fellesgodet en mener religion, tros- og livssynsutøvelse er. Derfor bør det offentlige bære et hovedansvar for finansiering av tros- og livssynssamfunn. Kirkemøtet viser også til behovet for en tilstrekkelig, stabil og forutsigbar økonomi, og til at det er en uttrykkelig forventning blant de kirkelige høringsinstanser om en landsdekkende kirke. Kirkemøtet avviser eksplisitt medlemsavgift, men er åpen for at livssynsavgift på et senere tidspunkt kan bli aktuelt

Ungdommens kirkemøte går også inn for at Dnk skal finansieres fra det offentlige, og avviser medlemsavgift.

3.4 TROS- OG LIVSSYNSSAMFUNN

For mange av disse instansene er likestilling mellom og likebehandling av tros- og livssynssamfunn inkludert Dnk et overordnet hensyn. De trekker imidlertid ulike konklusjoner, dvs. støtter ulike finansieringsmodeller som så skal gjøres gjeldende på samme måte overfor Dnk og andre tros- og livssynssamfunn. Standpunktene strekker seg fra å gå inn for en hovedsakelig offentlig finansiering, via en påpekning av at i den grad det gis offentlige tilskudd så må disse fordeles ut fra et prinsipp om likebehandling, til å mene at Dnk og tros- og livssynssamfunn prinsipielt selv må ta ansvaret for sin finansiering. For eksempel sier Det Norske Baptistsamfunn:

Angående finansiering mener vi prinsipielt at det er kirkens medlemmer som bør ta ansvar for kirkens økonomi. Ved offentlig støtte er det viktig med likebehandling av alle tros- og livssynssamfunn.

Noen av tros- og livssynssamfunnene legger vekt på at offentlige midler fordeles etter prinsipp om likebehandling (Den Evangelisk Lutherske Frikirke, Det Mosaiske Trossamfund, Holistisk Forbund, Metodistkirken i Norge, Oslo Kristne Senter, Religionsfrihet i Praksis, Islamsk Råd Norge).

(Islamsk Råd Norge): Vi anbefaler offentlig finansiering uten medlemsavgift. Det bør fortsatt ytes offentlige bevilgninger til alle tros- og livssynssamfunn som en grunnfinansiering av deres virksomhet og likebehandling med Dnk.

Buddhistforbundet argumenterer ut fra at religion og livssyn er et samfunnsgode, og at staten gjennom en aktivt støttende religions- og livssynspolitik bør bidra vesentlig til at tros- og livssynssamfunn får gode økonomiske rammebetingelser. Human-Etisk Forbund nøyter seg med å si at tilskudd bør fordeles fra ett nivå – staten – og at det for øvrig må være opp til de enkelte tros- og livssynssamfunn hvordan de supplerer dette tilskuddet.

Andre tros- og livssynssamfunn mener at det prinsipielt må være det enkelte tros- og livssynssamfunns egen oppgave å ta hånd om finansiering. (Det norske Hedningsamfunn, Human-Etisk Forbund – Moss lokallag, Alt som er).

3.5 OFFENTLIGE ORGANER

Disse instansene har i all hovedsak avstått fra å kommentere spørsmålet. Likestillings- og diskrimineringsombudet reiser imidlertid spørsmål om grunnlaget for å gi offentlig støtte til tros- og livssynssamfunn som har en diskriminerende praksis i ly av diskrimineringslovenes unntaksbestemmelser, f.eks. i forhold til kvinner eller homofile.

3.6 ARBEIDSLIVS- OG INTERESSEORGANISASJONER

Også i denne gruppen av instanser avstår en god del fra å uttale seg om dette spørsmålet. Av de som uttaler seg går 8 av instansene inn for at Dnk finansieres av det offentlige, uten medlemsavgift. Det gjelder Det Norske Diakonforbund, Den norske kirkes presteforening, Fagforbundet, Haugsbygda kvinne- og familieforbund, KA, LO, Musikernes fellesorganisasjon og Norges Bygdekvinnelag.

KA, som legger stor vekt på dette spørsmålet, nevner poenget som en rekke av de instansene som vil ha offentlig finansiering trekker frem, nemlig at tros- og livssynsutøvelse er et samfunnsmessig fellesgode. KA understreker videre at et vesentlig spørsmål fremover i diskusjonen om finansiering er fordeling mellom statens og kommunenes finansieringsansvar. KA støtter at staten bør sterkere inn i finansiering av kirkelig virksomhet, men på en måte som stimulerer til supplerende innsats fra kommune og kirke. KA er, som svært mange av instansene som støtter denne finansieringsmodellen, skeptisk til en obligatorisk medlemsavgift, samtidig som kirkens tradisjon for inntekter gjennom gaver og ofringer som supplerer offentlig bevilgninger bekreftes som en viktig del av finansieringsgrunnlaget og som uttrykk for medlemmenes forpliktelser.

Kontaktutvalget mellom innvandrerbefolkningen og myndighetene, Kommunenes Sentralforbund og Kateketforeningen går inn for at Dnk finansieres gjennom støtte fra det offentlige, med noe medlemsavgift.

Humanistiske sosialdemokrater ønsker medlemsavgift med noe støtte fra det offentlige, mens Stiftelsen Fred og Toleranse går inn for finansiering gjennom medlemsavgift.

Flere av disse instansene understreker også at i den grad offentlig støtte skal være en del av Dnks finansieringsgrunnlag er det nødvendig at denne må likestille og likebehandle Dnk og andre tros- og livssynssamfunn. Dette sier f.eks. Kontaktutvalget mellom innvandrerbefolkningen og myndighetene, og Norsk senter for menneskerettigheter.

3.7 UNDERVISNINGSSINSTITUSJONER

Det praktisk-teologiske seminar, Det teologiske fakultet (Universitetet i Oslo) og Kirkelig Utdanningscenter i Nord går inn for offentlig finansiering uten medlemsavgift. Det teologiske

fakultet peker på at et grunnleggende krav til finansieringsordningen er at den kan sikre en landsdekkende åpen og inkluderende folkekirke med likeverdige tilbud over hele landet. Det understrekes at alle tros- og livssynssamfunn må tilgodesees økonomisk på tilsvarende måte.

Det teologiske Menighetsfakultet peker på to hensyn: På den ene siden hensynet til økonomisk stabilitet og bærekraft slik at kirkens karakter av å være folkekirke kan opprettholdes. Dette taler for offentlig finansiering, som da i gitt fall må omfatte alle tros- og livssynssamfunn som et uttrykk for en aktivt støttende religionspolitikk. På den annen side taler hensynet til kirkens karakter av å være et fellesskap av sine dømte medlemmer for at medlemmene også selv bidrar direkte til den kirke de tilhører. Menighetsfakultetet trekker derfor den konklusjon at offentlige bevilgninger fortsatt skal stå for hovedfinansieringen av den kirkelige virksomhet, men at dette bør kombineres med en form for medlemsavgift.

3.8 OPPSUMMERING

På lokalnivået er det et klart flertall blant alle instanser, men ganske særlig blant menighetsråd og kirkelige fellesråd, for offentlig finansiering av Dnk uten medlemsavgift. Dette er også det fremherskende synet på mellomnivå og sentralt nivå i Dnk.

Blant tros- og livssynssamfunnene er det overordnede perspektiv prinsippet om likebehandling av Dnk og andre tros- og livssynssamfunn. Hvilket forhold det skal være mellom offentlig finansiering og eget økonomisk ansvar for tros- og livssynssamfunnene er det ulike oppfatninger av, men det er enighet om at den modell som velges må likebehandle Dnk og andre tros- og livssynssamfunn.

Det er usikkert om det er en sammenheng mellom hvilken relasjon mellom Dnk og staten en går inn for, og hvilken finansieringsmodell som foretrekkes. Den kvantitative analysen av menighetsråd og kirkelige fellesråd kan tyde på en viss sammenheng, mens analysen av instansene på de høyere nivåene ikke viser noen slik sammenheng.

4 VALGORDNINGER OG KIRKELIG DEMOKRATI⁸

Dersom Dnks relasjon til staten endres slik at den demokratiske innflytelse gjennom folkevalgte organer minsker, vil det være behov for å styrke det kirkelige demokrati, mener et flertall i utvalget bak NOU 2006:2. Flertallet av disse igjen anser at det er en intern-kirkelig utfordring som i så fall må håndteres av kirkens egne organer. Et mindretall anbefaler at det innføres en kombinasjon av direkte og indirekte valg til fellelsråd, bispedømmeråd og Kirkemøtet (NOU 2006:2, s. 114)

Dette forslaget er tatt inn i et spørsmål i spørreskjemaet om hvorvidt høringsinstansene ønsker at valg til kirkelige råd skal foregå ”som i dag”, eller om de ønsker ”økt bruk av direktevalg”.

⁸ Spørsmålet om valgordninger og kirkelig demokrati i høringsssvarene er mer utførlig behandlet i: Ulla Schmidt. 2007. *Kirkelig demokrati og valgordninger. Sammenfatning og analyse av høringsssvarene til NOU 2006:2 Staten og Den norske kirke*. Rapport til Kirkerådet. KIFO. (Tilgjengelig på www.kifo.no).

4.1 LOKALT NIVÅ (MENIGHETSRÅD, KIRKELIGE FELLESRÅD, KOMMUNER)

Tabell 4.1 Valgordninger. Menighetsråd, kirkelige fellesråd, kommuner. Prosent ("Ubesvart" holdt utenfor).

	Menighetsråd	Kirkelig fellesråd	Kommuner	Totalt
Som i dag	53	48	37	50 (N=704)
Økt bruk av direktevalg	32	35	36	33 (N=461)
Vet ikke/annet/uklass.	15	18	27	17 (N=235)
Totalt	100 (N= 1042)	101 (N=208)	100 (N=150)	100 (N=1400)

Ser vi først på de lokale instansene fordeler svarene seg som vist i tabell 4.1. Blant menighetsrådene ønsker et flertall å fortsette dagens valgordning mens ca. en tredjedel ønsker større bruk av direktevalg. Også blant kirkelige fellesråd ønsker den største andelen å opprettholde dagens ordning, mens det blant kommunene er omtrent like stor tilslutning til hver av mulighetene (i denne "kommune-gruppen" er "vet ikke"/uklassifisert andelen langt høyere). Ser vi tabell 4.1 i sammenheng med 4.2 ser det ikke ut til å være noen forskjell av betydning når det gjelder hvordan de gruppene som støtter ulike modeller for lovforankring stiller seg til spørsmålet om valgordning. Både de som foretrekker en grunnlovsforankret folkekirke og de som foretrekker en lovforankret folkekirke plasserer seg nokså nær det totale gjennomsnittet i spørsmålet om hvorvidt de ønsker valg som i dag, eller en større bruk av direkte valg. Heller ikke den kvalitative analysen av tekstene i høringsuttalelsene tyder på at instansene i særlig utstrekning ser spørsmålet om valgordning og valgdeltakelse i sammenheng med spørsmålet om Dnks relasjon til staten.

Tabell 4.2. Valgordninger i forhold til foretrukket kirkeordning. Menighetsråd, kirkelige fellesråd, kommuner. Prosent.

	Valg som i dag	Direktevalg	Vet ikke/annet	Totalt:1400
Dnk bør være forankret i Grunnlov	49	33	18	100 (735)
Dnk bør være forankret i grunnlov/kirkelov	49	30	21	100 (108)
Dnk bør være forankret i egen kirkelov	54	34	12	100 (494)
Dnk bør være forankret i trossamfunnslov	35	25	40	100 (20)
Vet ikke/annet /ubesvart	44	26	30	100 (43)

Behovet for å opprettholde sammenhengen mellom det lokale og det sentrale er et argument det legges mye vekt på blant de instansene som foretrekker en valgordning som i dag. Dette, mener de, ivaretas best gjennom direkte valg til menighetsråd. Men også blant dem som ønsker fortsettelse av dagens ordning er det mange som samtidig er kritiske til måten denne ordningen fungerer på i dag, spesielt når det gjelder oppslutning og valgdeltagelse.

Blant dem som ønsker økt bruk av direktevalg er det særlig to forhold det legges vekt på: at det innebærer en ønskelig økt demokratisering der enkeltmedlemmene tilføres innflytelse, og at det forventes å kunne skape økt oppslutning om valgene. Menighetsrådet i Sortland menighet (Sør-Hålogaland bd.) sier

Uansett hvilken tilknytningsform det skal være mellom Staten og den norske kirke bør demokratiseringsprosessen fortsette. Det er nødvendig å vurdere nye valgordninger for å øke valgdeltakelsen, for eksempel ved å ha direkte valg til flere kirkelige råd enn i dag.

Av de store kommunene er det bare Stavanger som sier noe om dette spørsmålet, i form av 4 stemmer i formannskapet til støtte for økt bruk av direkte valg, og 4 stemmer for ”vet ikke”/”ønsker ikke svare”.

Blant de kirkelige fellesråd i de store kommuner er bildet delt. I Oslo og Stavanger er det støtte for økt bruk av direkte valg, Stavanger dog med det tillegg at valgordningen må reflektere relasjonen mellom menighetsråd og fellesråd. Bergen, Trondheim og Kristiansand kirkelige fellesråd ønsker derimot ikke økt bruk av direkte valg, men understreker viktigheten av å bevare kontakt mellom menighetsråd og øvrige organer. Tromsø kf. er delt mellom de to forslagene.

4.2 MELLOMNIVÅ (PROSTER, BISKOPER, BISPEDØMMERÅD)

Blant prostene er det tilnærmet like stor støtte til å opprettholde dagens ordning (47 %), som det er for økt bruk av direktevalg (46 %) (7 % ”vet ikke”/”uklassifisert”). Argumentene som går igjen blant dem som vil beholde dagens ordning er at prinsippet om menigheten som den grunnleggende enhet taler for at soknene representeres i alle ledd i en gjennomgående representasjon. ”Dette vil sikre kontinuitet og sammenheng mellom det lokale og det nasjonale kirkestyret” (Prosten i Orkdal). Dernest pekes det også på det en ser som uheldige sider ved direkte valg, nemlig en økt politisering av valgene. De som foretrekker dagens ordning legger samtidig stor vekt på at denne ordning da må videreutvikles og styrkes, først og fremst når det gjelder oppslutning og valgdeltagelse.

Når det gjelder bispedømmenivået er bildet delt. Noen instanser gir eksplisitt støtte til ett av spørreskjemaets alternativer, andre nøyer seg med å peke på problemene med dagens ordning. Av de som har tatt eksplisitt stilling til ett av spørreskjemaets svarmuligheter ønsker 8 instanser (Bjergvin og Nord-Hålogaland biskoper, bispedømmerådene i Agder og Telemark, Bjergvin, Møre, Nord-Hålogaland, Stavanger, Sør-Hålogaland) at dagens ordning opprettholdes. 4 instanser (Hamar biskop, Hamar, Oslo og Nidaros bispedømmeråd) støtter eller er i det minste åpne for å bruke direkte valg under noen omstendigheter. 9 instanser har unnlatt å ta stilling til spørreskjemaets to valgmuligheter, enten ved å krysse av for ”vet ikke”/”ønsker ikke å svare”, eller ved ikke å krysse av overhodet (biskopene i Møre, Oslo, Borg, Tunsberg, Nidaros, Stavanger, Agder og Telemark, og bispedømmerådene i Borg, Tunsberg). Disse har i stedet gitt uttrykk for hva de anser for uheldig ved dagens ordning og hva de ønsker av en fremtidig ordning, og de legger særlig vekt på den lave oppslutningen om menighetsrådsvalg.

Det dominerende synspunkt i forbindelse med diskusjonen om valgordning blant instansene på bispedømmenivå er utilfredshet med hvordan dagens ordning fungerer når det gjelder oppslutning og deltagelse i de kirkelige valg. De som ønsker å opprettholde dagens valgordning argumenterer i stor utstrekning med at den ordningen svarer til lokalmenigheten som kirkens grunnenhet, og best sikrer en gjennomgående representasjon der det er kontakt mellom lokalmenigheten på den ene siden, og regionale og sentrale organer på den andre. Møre bispedømmeråd sier for eksempel

Kyrkja skal byggjas nedenfrå. At soknet framleis skal vere den grunnleggjande eininga, kan berre sikrast gjennom at val til bispedømmeråd og kyrkjemøte vert gjorde av sokneråda.

Direktevalg til disse organa vil redusere kontakten med grasrota og føre til ein meir sentralstyrt organisasjon.

Instansene som mener at det er dagens ordning som best sikrer representasjon av den lokale grunnenhet på menighetsnivå ”oppover” i systemet, understreker samtidig at *deltagelsen* i de kirkelige valgene er altfor lav, og at det er nødvendig å gjøre noe for å styrke denne.

De instansene som ønsker økt bruk av direkte valg argumenterer med at det er et ledd i å tilføre kirkens medlemmer reell innflytelse og medbestemmelse, og at det forventes å øke valgdeltagelsen.

De instansene som ikke eksplisitt tar stilling til det ene eller andre alternativet påpeker samtidig at det er nødvendig å styrke demokratiet. Oppslutningen om menighetsrådsvalgene er beklagelig lav og det ”gir svak legitimitet til den kirkelige styringsstruktur, der indirekte valg bygger på menighetsrådet” (Oslo bispedømmeråd).

4.3 SENTRALT NIVÅ

Kirkemøtet mener at nåværende ordning med valg på soknenivå, med dåpen som eneste krav til medlemskap og grunnlag for stemmerett og valgbarhet, er grunnleggende demokratisk. Grunn-nivået – soknet – ivaretas best ved gjennomgående representasjon. Samtidig understreker KM at det er nødvendig at kirkens demokrati utvikles videre, særlig med henblikk på å oppnå større deltakelse og engasjement. Å legge menighetsrådsvalg samtidig med stortingsvalg kan være ett slikt tiltak. I denne forbindelse foreslår KM utredning av og forsøk med en kombinasjon av direkte og indirekte valg til bispedømmeråd og til Kirkemøtet. Direkte valg kan styrke muligheten for enkeltmedlemmers innflytelse i kirken, men samtidig må soknene sikres nødvendig representasjon i mellomenheter og Kirkemøtet.

Også Ungdommens kirkemøte '06 ønsker en videreføring av dagens valgordning. Uavhengig av kirkeordning er det nødvendig å styrke demokratiet gjennom å få opp valgdeltakelsen og slik sikre representativiteten. Her vil blant annet gjennomføring av og informasjon om valget være viktige faktorer.

4.4 KIRKELIGE ORGANISASJONER

Av de 18 kirkelige organisasjonene som har svart er det 8 som har benyttet seg av svarmulighetene i spørreskjemaet. 5 instanser (Den norske kirkes studentprester, Fellelrådet for Bymisjonene i Norge, Norges Speiderforbund, Norges Kristelige Studentforbund og Norges Samemisjon) har krysset av for ”økt bruk av direkte valg til kirkens beslutende organer”. Norges Kristelige Studentforbund mener at ”i dag er demokratiunderskuddet i Den norske kirke skremmende stort”, og uttrykker bekymring ”over snevre nominasjonsprosesser til bispedømmeråd og andre organer, og at mye makt i Den norske kirke utøves i udemokratiske og lite representative utvalg”. 3 ønsker fortsettelse av dagens ordninger – Indremisjonsforbundet, Kristent Mannsarbeid, Normisjon; Indremisjonsforbundet med den tilføyelse at ”kandidater må forplikte seg på kirkens læregrunnlag”.

8 organisasjoner (Sjømannskirken, Norsk Kvinnelig Teologforening, For Bibel og Bekjennelse, Norske kirkeakademier, Norsk Luthersk Misjonssamband, Norsk Misjon i Øst, Norges Kristelige student- og skoleungdomslag, Den Norske Israelsmisjon) har ikke benyttet seg av de to svarmulighetene. De 4 førstnevnte uttrykker hva de er misfornøyd med ved dagens praksis og hva de mener det er viktig å oppnå fremover. Endrede ordninger må være et spørsmål om hva som er hensiktsmessig. Den gjennomgående innvending er den altfor lave

valgdeltagelse i dagens ordning som gir svak representativitet. En må få ordninger som sikrer oppslutning og dermed representativitet. Norsk Kvinnelig Teologforening understreker i tillegg viktigheten av at begge kjønn er representert i alle tjenestekategorier og i alle rådsorganer i kirken.

4.5 ARBEIDSLIVS- OG INTERESSEORGANISASJONER

I denne gruppen er bildet broket, men av de 24 uttalelsene er det 11 som enten krysser av for eller plasserer seg ganske tett ved de to svarmulighetene i spørreskjemaet: 5 nærmest dagens ordning (noen med en åpning for å vurdere kombinasjonsmodeller) og 6 for økt bruk av direktevalg.

Blant organisasjoner med særlig tilknytning til kirkelig sektor mener Presteforeningen at ordningen kan være som i dag, men de er samtidig åpne for direkte, eller en blanding av direkte og indirekte valg til bispedømmerådene. KA støtter direkte valg kun til menighetsrådet, men ønsker samtidig en sterkere lokalkirkelig forankring av Kirkemøtet gjennom at et lokalkirkelig styringsorgan på mellomnivå (felles for flere sokn) sikres plass i Kirkemøtet. Yrkesorganisasjonen Kirkeansatte støtter gjennomgående representasjon fra menighetsråd gjennom fellesråd / prostiråd til kirkemøtet. Kateketforeningen støtter derimot økt bruk av direkte valg.

Også flere andre organisasjoner har uttalt seg i spørsmålet. LO tar til orde for ”demokratifremmende tiltak som bruk av direktevalg på flere nivåer og gjennomføring av de kirkelige valgene samtidig med stortingsvalgene”, mens Yrkesorganisasjonenes sentralforbund foretrekker gjennomgående representasjon basert på menighetsråd. Fagforbundet mener valgordningene i kirken må endres, slik at en kan avhjelpe det demokratiske underskuddet. Det største antallet arbeidslivs- og interesseorganisasjoner har likevel avstått fra å svare på dette spørsmålet, halvparten av dem med den begrunnelsen at dette må kirken selv bestemme.

4.6 UNDERVISNINGSINSTITUSJONER

Av de ni som har avgitt svar støtter Det teologiske Menighetsfakultet og Norsk Lærerakademi en videreføring av dagens valgordning. Menighetsfakultetet mener at den grunnleggende styringsrett i kirken skal være forankret i menighetene, slik at ”Styringsorganer på regionalt og sentralt nivå [derfor] må være representative for menighetene”. Mer konkret foreslås det å utvide Kirkemøtet for å sikre mer direkte lokal representasjon nedenfra; de stemmeberettigede må få bedre kunnskap om kandidatene, og en bør arbeide for å styrke interessen for og oppslutningen ved valg til menighetsråd”. Norsk Lærerakademi mener at stemmeretten bør være basert på en erklæring om tilslutning til og lojalitet overfor kirkens læregrunnlag. På den annen side støtter Det teologiske fakultet, Det praktisk-teologiske seminar og Kirkelig Utdanningscenter i Nord økt bruk av direktevalg. Det kan bidra til å videreutvikle kirkens demokratiske strukturer og motvirke at fraksjoner får hegemoni i en fremtidig kirkeordning. De øvrige institusjonene har avstått fra å svare eller sagt at dette er opp til kirken selv å bestemme.

4.7 TROS- OG LIVSSYNSSAMFUNN

Flertallet av instanser i denne gruppen har avstått fra å ta stilling til dette spørsmålet, enten gjennom rett og slett ikke å gå inn på det, eller gjennom mer eksplisitt å si at de ikke ønsker å

ta stilling til et spørsmål de oppfatter som et anliggende for Dnk alene. Islamsk Råd Norge har i tillegg til ”Alt som er” støttet økt bruk av direkte valg.

4.8 OPPSUMMERING

Det er bred enighet blant kirkelige instanser på alle nivåer om at måten valgordningen fungerer på i dag er utilfredsstillende med henblikk på oppslutning, representativitet, og demokratisk grunnlag. Det er derimot ulike syn på hvordan disse problemene kan avhjelpes

Det er ikke flertall blant høringsinstansene for å endre dagens ordning og innføre økt bruk av direkte valg. Hovedargumentet for dem som vil beholde dagens ordning er at lokalmenigheten er kirkens grunnenhet. Den må sikres gjennomgående representasjon og kontakt med det sentrale nivå. Dessuten er en ikke overbevist om at økt bruk av direkte valg i seg selv vil ha noen særlig effekt for valgopplutningen

Det ser ikke ut til å være noen sammenheng mellom syn på valgordning og syn på Dnks relasjon til staten, verken statistisk (blant de kvantifiserbare gruppene) eller i den kvalitative argumentasjon.

En del av instansene kommer med ulike konkrete forslag som for eksempel muligheten for kombinasjonsløsninger, prøveordninger, koordinering med stortingsvalg, bedre informasjon om valg og kandidater.

5 GRAVFERDSFORVALTNING

I NOU 2006:2 foreslår utvalgets flertall at gravferdsloven endres. Hovedprinsippet skal være at kommunen har ansvaret for gravferdsforvaltningen. Dette betyr imidlertid ikke at soknet ikke kan eie arealet. Utvalget anser ikke selve gravferdsseremonien som en del av gravferdsforvaltningen, men forslår likevel at det offentlige bør ta ansvar for å skaffe til veie verdige livssynsflexible seremonilokaler. Begrepet ”kirkegård” bør erstattes med mer nøytrale betegnelser som ”gravlund” eller ”gravplass”. Vigsling av hele gravlund bør erstattes med vigsling av felt, for å vise at flere tros- og livssynssamfunn benytter gravlund.

Spørreskjemaet spør bare om hvem som bør ha ansvar for gravferdsforvaltningen: den lokale kirke (menighetsråd eller kirkelig fellestråd) eller kommunen. Høringsvarene forholder seg til disse alternativene, men en del tar også opp spørsmål om seremonilokaler og gravlund for alle nordmenn uansett religiøs tilhørighet, samt oppgaver for kirkelig ansatte.

5.1 LOKALT NIVÅ (MENIGHETSRÅD, KIRKELIG FELLESTRÅD, KOMMUNER)

Som vist i tabell 5.1 ønsker flesteparten av menighetsrådene og de kirkelige fellestrådene (henholdsvis 67 og 77 %) å beholde dagens ordning der den lokale kirke (menighetsråd eller kirkelig fellestråd) er ansvarlig for gravferdsforvaltning. Om lag en tredjedel (29 %) av menighetsrådene ønsker at ansvaret for forvaltningen føres over til kommunen, mens noen færre (18 %) fellestråd støtter dette synet.

Tabell 5.1. Syn på ansvar for gravferdsforvaltningen. Menighetsråd, kirkelig fellesråd, kommuner. Prosent.

Ansvar for gravf. forvaltning:	Menighets- råd	Kirkelig fellesråd	Kommuner	Total %	N
Kirken	67	77	56	67	974
Kommunen	29	18	37	28	411
Vet ikke/annet	5	6	7	5	73
Totalt (%)	101	101	100	100	
N	1059	217	182		1458

Også blant kommunene ønsker et flertall (56 %) at kirken fortsatt skal ha ansvaret for gravferdsforvaltningen, mens 37 % vil at kommunene blir pålagt hele ansvaret for forvaltning av gravferd og drift av gravlund, i tillegg til økonomisk ansvar.

De kommunene som vil at kirkelige fellesråd/menighetsråd har ansvar for daglig gravferdsforvaltning begrunner dette med at dagens ordning fungerer bra. Kun få steder har fellesrådene overlatt gravferdsansvaret til kommunene. Sokndal kommune i Rogaland uttaler at ”gravferdsordningen utføres i dag av kirkelig fellesråd, og formannskapet går inn for at den ordningen fortsetter, også fordi kommunen har mange oppgaver allerede.” Noen nevner, som Frøya kommune i Sør-Tr.lag, at ”det bør sees på løsninger i forhold til andre trossamfunn”. De kommunene som vil at de selv får hovedansvaret hevder at gravferd er en allmenn oppgave som bør forvaltes av en offentlig, nøytral instans. Lenvik kommune i Troms sier:

Gravferdsloven endres slik at hovedprinsippet er at kommunen har ansvaret for gravferdsforvaltningen, fordi gravferd er en allmenn oppgave som bør ivaretas av det offentlige. Kommunen er en tros- og livssynsmessig nøytral instans, og skillet mellom de juridiske og praktiske sidene ved gravferd og de religiøse og seremonielle sidene blir tydeligere.

På begge sider peker kommunene på nødvendigheten av å ta hensyn til alle nordmenn uansett religiøs tilhørighet, slik at gravferdsordningen ikke ekskluderer noen innbyggere.

Oslo, Trondheim og Tromsø (her ved formannskapet) kommuner mener at kommunen bør overta ansvaret for gravferdsforvaltningen, som en ”samfunnsoppgave for alle innbyggere uansett hvilken tro eller hvilket livssyn avdøde tilhørte” (Oslo kommune). Stavanger kommune (ved et flertall i arbeidsgruppen) har uttalt at den lokale kirke bør ha ansvar for gravferdsforvaltningen, fordi de besitter nødvendig kompetanse og kan finne løsninger på utfordringer knyttet til kulturelt mangfold.

Menighetsrådene og fellesrådene som mener at ansvaret for gravferdsforvaltningen bør ligge hos kirken begrunner det med at dagens ordning fungerer godt for alle innbyggere, uavhengig av trostilhørighet. Likevel bør kommunen ha det økonomiske ansvaret. Kråkerøy menighetsråd i Borg bispedømme sier:

Gravferdsordningen er og blir statens ansvar, spørsmålet er hvem som kan gjøre det best. Tilbakemeldinger fra hele landet viser at dagens ordning med kirkelig fellesråd som ansvarshavende i praksis fungerer veldig bra. Kirke /gravlund, kirketjener og kirkegårdsarbeider er ofte vevd inn i hverandre. Kirkens ansatte har stor erfaring i å møte mennesker i sorg.

Menighetsråd og fellestråd som synes at kommunalt ansvar for gravferdsforvaltningen ville være riktigst, begrunner det med at gravferd er en offentlig tjeneste som bør forvaltes av en offentlig nøytral instans. Sagene menighetsråd i Oslo bispedømme uttaler:

Av hensyn til samfunnets flerreligiøse sammensetning er det en nødvendighet at kommunen, som prinsipielt må være livssynsnøytral, tar ansvaret for kirkegårdene og gravferdsforvaltningen.

Flere menighetsråd og fellestråd tar til orde for en kombinert forvaltningsordning, der en ser på hva som er hensiktsmessig lokalt. Polmak og Tana menighetsråd i Nord-Hålogaland bispedømme har krysset av for både svaralternativet "kommunen" og "den lokale kirke" og føyer til: "Ansvaret for gravferdsforvaltningen bør primært være et ansvar for kommunene, eller at det kan avtales med kirkelig fellestråd om løsning av oppgavene."

Fellestrådene i de store kommunene har ulik oppfatning. Oslo ønsker at den lokale kirke er ansvarlig for gravferdsforvaltningen, men vil samtidig videreføre dagens modell i Oslo der kommunen ivaretar gravferdsdriften etter avtale med fellestrådet. Fellestrådene i Kristiansand, Stavanger og Bergen ønsker også at den lokale kirke har ansvar for gravferdsforvaltningen. I Trondheim er rådet delt mellom noen som mener kirkelig fellestråd bør beholde ansvaret, og noen som ikke har svart entydig. I Tromsø mener en at kommunen bør ha ansvaret for gravferdsforvaltningen.

5.2 MELLOMNIVÅ (PROSTER, BISKOPER, BISPEDØMMERÅD)

Blant prostene ønsker et stort flertall (72 %) at kirken skal fortsette å ha hovedansvar for gravferdsforvaltningen. 24 % mener at kommunen bør ha ansvaret. Det er bred tilfredshet blant brukere, og fellestrådene har opparbeidet kompetanse. Domprosten i Bergen om Dnk:

Den har utviklet en kultur for verdighet og respekt i møte med død og sorg. I Kirken finnes stor kunnskap om ritualene og symbolenes betydning, og de tilsatte har bred kunnskap om sorg og kriser. Av alle de offentlige tjenester som ytes, er også den kirkelige gravferdsforvaltning den som får den beste evaluering.

Noen proster ønsker en samarbeidsordning mellom fellestråd og kommune.

Blant de som ønsker at kommunen har ansvaret for gravferdsforvaltningen argumenterer noen ut fra dagens pluralistiske samfunn med mange minoritetsgrupper, som de mener må føle seg likebehandlet (f.eks. prostene i Hallingdal og Larvik i Tunsberg bispedømme). I Sandefjord (Tunsberg bd.) har en " benyttet unntaksregelen i gravferdsloven" og prosten forteller at "alle parter – brukere, kirke og kommune – er fornøyd med denne ordningen." Deres erfaring er at det frigjør kirken til å prioritere det som er deres primæroppgaver.

Flertallet av biskoper og bispedømmeråd ønsker at ansvaret for gravferdsforvaltningen ligger hos kirken. Det gjelder biskopene i Agder og Telemark, Bjørgvin, Borg, Hamar, Oslo, Stavanger og Tunsberg, samt bispedømmerådene i Bjørgvin, Borg, Hamar, Nord-Hålogaland, Stavanger, Sør-Hålogaland og Tunsberg.

Hamar biskop og bispedømmeråd og Nord-Hålogaland bispedømmeråd viser til at kirken har hatt dette ansvaret i lang tid. Hamar biskop sier:

I 1000 år har kirka hatt hånd om dødkulturen i samfunnet. Dette er meget vektige symbolverdier med ringvirkninger for menneskesyn og kultur for øvrig. Det er av avgjørende

betydning for kontinuitet og for bevaring av et kristent menneskesyn i samfunnet at gravferdsforvaltningen fortsatt kan være kirkelig.

Flere peker imidlertid på at samfunnet er blitt mer religions- og livssynsmangfoldig og at kommunen som en nøytral instans bør ha hovedansvaret for gravferdsforvaltningen. Likevel kan de også se mer pragmatisk på det og hevde at kirkelig fellesråd er mest kompetent til å ivareta disse oppgavene. Agder og Telemark biskop sier:

Som allmenn samfunnsoppgave kan man si at det er naturlig at gravferdsforvaltningen bør ligge i kommunen. I et flerkulturelt Norge kan man også argumentere for en slik "nøytral" plassering. Samtidig viser erfaringen at kirken har en så godt som ubestridt kompetanse på å forvalte dette område med pietet og respekt. Gjennom brukerundersøkelser vet vi også at kirkens forvaltning av området er meget høyt verdsatt.

Nord-Hålogaland biskop mener kommunen bør ha forvaltningsmyndighet på dette området. Fire bispedømmeråd (Agder og Telemark, Møre, Nidaros og Oslo) støtter dette av religionspolitiske grunner. Oslo bispedømmeråd sier:

Prinsipielt, av religionspolitiske grunner, går bispedømmerådet inn for at gravferdsforvaltningen skal være et kommunalt ansvar. Ikke minst i de større byene er dette en aktuell problemstilling.

Noen bispedømmeråd nevner "kombinasjonsmodeller", der ansvar delegeres til fellesråd.

5.3 SENTRALT KIRKELIG NIVÅ

Kirkemøtets flertall mener "at gravferdsforvaltningen fortsatt, som normalordning, skal ligge i kirkelig fellesråd". Det understrekes at "Alle skal gravlegges med verdighet og respekt for personlig tro/livssyn", og at "Kirkelig fellesråd har lang erfaring med å legge forholdene til rette både for Den norske kirkes medlemmer og for medlemmer av andre tros- og livssynssamfunn", også når det gjelder deres ønsker om ulike gravskikker og ritualer knyttet til død. I noen tilfeller "bør forvaltningsansvaret kunne overføres til kommunen der forholdene ligger til rette for det. Ikke minst vil dette være aktuelt i byer og på steder der gravlundene ikke er lagt til kirkens nære omgivelser. Dette fungerer i dag i noen få kommuner og det er lite press fra kommunene om å overta dette ansvaret". Kommunene må imidlertid ha det økonomiske ansvaret for gravlundene.

5.4 TROS- OG LIVSSYNSAMFUNN

Flertallet av de som har sendt inn høringsuttalelse støtter forslaget om at kommunen skal ha ansvar for gravferdsforvaltningen. Det gjelder Buddhistforbundet, Den Evangelisk Lutherske Frikirke, Det Mosaiske Trossamfund, Det Norske Baptistsamfunn, Det Norske Hedningsamfunn, Det Norske Misjonsforbund, Human-Etisk Forbund (HEF), Human-Etisk Forbund Buskerud, Human-Etisk Forbund Moss, Human-Etisk Forbund Risør/Tvedestrand, Islamsk Råd Norge, Metodistkirken i Norge, Oslo Kristne Senter, Religionsfrihet i Praksis og Syvendedags Adventistsamfunnet. Det argumenteres gjerne med at i et flerreligiøst samfunn bør en livssynsnøytral offentlig instans ha ansvar for gravferdsforvaltningen. Human-Etisk Forbund sier:

Allmenne ordninger og tjenester som angår alle borgere, må i en moderne stat ivaretas av en livssynsnøytral offentlig instans. Ansvaret for gravferdsforvaltningen bør derfor ligge hos kommunen.

Dette synet deles av de fleste kirkesamfunn utenfor Dnk som har uttalt seg. Det Norske Baptistsamfunn hevder: "Gravferdsforvaltningen mener vi bør være en kommunal oppgave, da den skal ivareta alle innbyggere. Det er da uheldig at den knyttes til et særskilt trossamfunn."

Oslo Katolske Bispedømme ønsker som eneste instans at Dnk skal ha ansvaret for gravferdsforvaltningen, begrunnet ut fra at gravferdstradisjonen i Norge har høy kvalitet:

Vi har sluppe gravskikkar som går i retning av det overdådige eller på annan vis er usmakelege. (...)Vi ser likevel at nye landsmenn frå andre kulturer kan ha med seg heilt motsatte haldningar; kyrkjegardar er forbunde med uhygge. I ein "nøytral" kontekst kan slike haldningar også vekse fram hos oss og øydeleggje for den gode opplevinga vi er blitt fortrulege med.

Noen hevder at gravlundene bør sikres offentlig eierskap (Human-Etisk Forbund og forbundets fylkeslag i Buskerud, Religionsfrihet i Praksis). Andre mener kommunalt ansvar er forenlig med at gravlundene kan være kirkelig eie (Den Evangelisk Lutherske Frikirke).

Flere av instansene tar opp livssynsnøytrale bygg for gravferdsseremonier (Det Norske Misjonsforbund, Human-Etisk Forbund sammen med sine fylkes-/lokallag i Buskerud, Moss, Risør/Tvedestrand og Religionsfrihet i Praksis). Human-Etisk Forbund og Human-Etisk Forbund Buskerud sier: "Det må være et offentlig ansvar at alle borgere har tilgang på egnede og livssynsnøytrale seremonilokaler/-arealer for livsfasemarkeringer innen sin bostedskommune.

Flere instanser er opptatt av livssynsnøytral begrepsbruk og foretrekker "gravlund" fremfor "kirkegård" (Den Evangeliske Lutherske Frikirke, Det Norske Misjonsforbund, HEF, Metodistkirken i Norge, Oslo Kristne Senter). Den Evangelisk Lutherske Frikirke og HEF foreslår at i stedet for å vigsle hele gravlund, bør man heller vigsle deler av gravlund eller hvert enkelt grav i forbindelse med gravferd.

5.5 KIRKELIGE ORGANISASJONER

De fleste av instansene som uttaler seg ønsker at kommunen skal ha ansvar for gravferdsforvaltningen (Den norske kirkes studentprester, Indremisjonsforbundet, Fellestrådet for Bymisjonene, Kristent Mannsarbeid, Normisjon og Norske kirkeakademier). Norske kirkeakademier (NKA) mener for eksempel at selv om hovedregelen er at kommunen har ansvaret for gravferdsforvaltningen, bør ansvaret kunne overføres til kirkelig fellestråd der det vil være mer passende, "særleg i dei delar av landet der kyrkjebygg og kyrkjegardar utgjer ein integrert heilskap." Fire kirkelige organisasjoner mener imidlertid at den lokale kirken bør ha ansvaret for gravferdsforvaltningen (For bibel og bekjennelse, Norges Kristelige Studentforbund, Norges Samemisjon og Sjømannskirken).

5.6 ARBEIDSLIVS- OG INTERESSEORGANISASJONER

Flertallet av arbeidslivs- og interesseorganisasjonene som har uttalt seg støtter forslaget om at kommunen bør ha ansvaret for gravferdsforvaltningen (Den norske kirkes presteforening, Fagforbundet, Handels- og Servicenæringens hovedorganisasjon, Humanistiske sosialdemokrater, Kommunenes sentralforbund, Kontaktutvalget mellom innvandrerbefolkningen og myndighetene, Landsorganisasjonen i Norge, Norges bygdekvinnelag, Norsk senter for menneskerettigheter og Stiftelsen Fred og Toleranse). Det

kan sikre likebehandling og en verdig og kompetent gjennomføring av gravferdsseremonier for dem som ikke er medlemmer av Den norske kirke. Også Den norske kirkes presteforening støtter forslaget om å overføre ansvaret for gravferdsforvaltningen til kommunene, primært av hensyn til livssynsminoriteters rett til å oppleve seg like behandlet som andre borgere. Kontaktutvalget mellom innvandrerbefolkningen og myndighetene (KIM) hevder at ”mange kirkelige fellestråd ikke er tilfredsstillende forberedt på å bistå ved begravelser av personer som ikke er medlemmer av Den norske kirke.” Utvalget er derfor ”overbevist om at en offentlig instans vil være best i stand til å møte alle trosretninger sine behov.” Norsk senter for menneskerettigheter argumenterer for at offentlige myndigheter bør ha hovedansvar for gravferdsordningen, ”men at det samtidig åpnes for at hvert enkelt tros- og livssynssamfunn på like fot kan ta ansvar for sine medlemmers gravferd.”

KA Kirkelig arbeidsgiver- og interesseorganisasjon, Yrkesorganisasjon Kirkeansatte, Yrkesorganisasjonenes sentralforbund, Kateketforeningen, Musikernes fellesorganisasjon, samt KFO ønsker at den lokale kirke har ansvar for gravferdsforvaltningen. KA mener at fellestrådene har klart rollen som en instans som ”på oppdrag av lovgiver løser en offentlig og allmenn oppgave for alle innbyggere, uavhengig av medlemskap i Den norske kirke.” KA sier: ”Vi erfarer at den lokale gravferdsforvaltning jevnt over er preget av kvalitet og bred kompetanse.” Gravferdsloven åpner for at kirkelig fellestråd kan overlate gravferdsansvaret til kommunen. Likevel er dette bare gjennomført i fire kommuner. Den lokale kirke har slik KA ser det ”vært initiativtagere og pådrivere for å sikre at gravferden i størst mulig grad kan skje i overensstemmelse med de regler og tradisjoner som den enkelte religion eller kultur forutsetter.”

5.7 UTDANNINGSINSTITUSJONER

De fleste undervisningsinstitusjoner (seks av åtte) ønsker ut fra prinsippet om likebehandling at kommunen bør ha ansvar for gravferdsforvaltningen (Ansgar Teologiske Høgskole, Det praktisk-teologiske seminar, Det teologiske Menighetsfakultet, Kirkelig Utdanningscenter i Nord, Misjonshøgskolen i Stavanger og Norsk Lærerakademi). Det teologiske Menighetsfakultet ser det som problematisk at ”en betydelig minoritet av befolkningen må forholde seg til et trossamfunn de ikke tilhører i forbindelse med svært følsomme situasjoner i livet. Også fra et teologisk synspunkt er det problematisk at kirkelige organer er tillagt en allmenn forvaltningsmyndighet overfor samfunnsborgerne.” Norsk Lærerakademi slutter seg prinsipielt til at gravferd bør være et kommunalt ansvar, men sier også at kirkelig forvaltningsmyndighet har fungert bra, slik at ”dei fleste lokalsamfunn vil finna det naturleg om denne holdningen held fram.”

5.8 OPPSUMMERING

Blant instansene på lokalt nivå (menighetsråd, kirkelig fellestråd, kommuner) og blant de ulike kirkelige instansene er det klart størst støtte til å beholde dagens ordning ved at den lokale kirke er ansvarlig for gravferdsforvaltningen.

Blant tros- og livssynssamfunnene er den utbredte oppfatning at gravferdsforvaltningen bør være kommunenes ansvar. Dette synet har også flertallet blant de kirkelige organisasjonene som har uttalt seg, blant arbeidslivs- og interesseorganisasjonene og blant utdanningsinstitusjonene.

Noen høringsinstanser (menighetsråd, fellesråd, proster, bispedømmeråd, kirkemøtet, presteforeningen) tar til orde for adgang til å avtale en kombinert forvaltningsordning, der det blir valgt ulike modeller etter hva som er hensiktsmessig lokalt.

Det er bred støtte til forslaget om at en bør se på løsninger i forhold til trossamfunn utenfor Den norske kirke, f.eks. når det gjelder begrepsbruk, når det gjelder livssynsnøytrale seremonirom- eller bygg for gravferdsseremonier, og når det gjelder vigsling.

6 KIRKEBYGG, EIENDOMSFORHOLD

Dette kapitlet berører to av kapitlene i NOU 2006:2. I kapittel 8 foreslår utvalget at det etableres særskilte finansieringsordninger for fredede og verneverdige kirker, uavhengig av den fremtidige relasjonen mellom staten og Dnk. Disse ordningene må også gjelde for andre tros- og livssynssamfunn. Det foreslås å opprette en særskilt statlig kirkeantikvarisk tilskuddsordning. Det bør vurderes om staten skal overta eierskapet for særskilt verneverdige kirker.

I kapittel 9 foreslås at dersom Dnk ved endret kirkeordning blir et eget rettssubjekt, bør eierforholdene mellom Dnk sentralt og lokalt bygge på en videreføring av grunnprinsippet om soknenes eiendomsrett til soknekirker og lokale kirkefond. Under dette punktet foreslår et flertall i utvalget også at OVF ved en endret kirkeordning overføres til Dnk. Et mindretall mener OVF er å anse som statens eiendom og felles verdier, og ved en eventuell endring i kirkeordning må fordeles på en måte som svarer til dette.

Spørreskjemaet inneholdt svaralternativer som delvis bygget på disse forslagene: at den lokale kirke både bør eie og ha det økonomiske ansvaret for kirkebyggene; at den lokale kirke bør eie, men kommunen ha det økonomiske ansvaret for kirkebyggene; at kommunen bør eie og ha det økonomiske ansvaret for kirkebyggene.

Høringssvarene forholder seg i stor grad til alternativene slik de er formulert i spørreskjemaet.

6.1 LOKALT NIVÅ (MENIGHETSRÅD, KIRKELIGE FELLESRÅD, KOMMUNER)

Tabell 6.1. Eiendomsforhold og økonomisk ansvar for kirkebygg. Menighetsråd, kirkelige fellesråd, kommuner. Prosent.

Alternativer	Menighetsråd	Kirkelige fellesråd	Kommuner	Total
Den lokale kirke bør eie kirkebyggene og ha det økonomiske ansvaret	7	4	12	7
Den lokale kirke bør eie kirkebyggene, og kommunen bør ha det økonomiske ansvaret	84	87	34	76
Kommunen bør eie kirkebyggene og ha det økonomiske ansvaret	2	1	8	3
Vet ikke/ønsker ikke å svare/uklassifiserbare	3	3	10	4
Mangler	4	5	36	10
Totalt	100 (N=1085)	100 (N=222)	100 (N=244)	100 (N=1551)

Som vist i tabell 6.1 går en stor overvekt av instanser (+/- 85 %) blant menighetsrådene og de kirkelige fellesråd inn for at den lokale kirke bør eie kirkebyggene, og kommunene ha det økonomiske ansvar. Blant kommunene er det et svakere flertall for denne løsningen (34 %), men til gjengjeld en langt høyere andel (36 % sammenlignet med henholdsvis 4 og 5 %) som har unnlatt å svare på spørsmålet. Lavest støtte blant samtlige lokale instanser er det for å la kommunene både eie og ha det økonomiske ansvaret for kirkebyggene.

En del lokale instanser kritiserer spørreskjemaet fordi det ikke inneholder svarmulighet for at *staten* bør ha det økonomiske ansvaret, særlig når det gjelder gamle og verneverdige bygg.

Blant kommunene har særlig de som er opptatt av statens ansvar supplert svarene på spørreskjemaets spørsmål. Flere gir uttrykk for det som også en god del kirkelige instanser fremhever, nemlig at kirkebyggene har en viktig funksjon og representerer en felles arv og et felles tilknytningspunkt på stedet. Likevel er hovedinntrykket at denne gruppen instanser legger noe mer vekt på den økonomiske og administrative side av spørsmålet enn på kirkehistoriske tradisjoner og tilhørighet. Noen av kommunene tar til orde for at en ordning der kommunen er ansvarlig for å finansiere kirkebyggene også kaller på et sterkere statlig engasjement. De store kommunene slutter seg til hovedsynspunktene i utvalgets forslag. F.eks. sier Oslo kommune at

Oslo kommune er enig i utvalgets vurdering om at landets eldre kirker og kirkegårder er en vesentlig kilde til forståelse av norsk kulturhistorie, både i form av kunnskap om kristen kulturarv, trosliv og trosuttrykk, og i form av byggeskikk, håndverkstradisjoner, materialbruk og stilarter [...]. Oslo kommune er videre enig med utvalget i at både ulikheter i kommunenes økonomiske evne og de totale kostnadene ved å finansiere istandsetting og vedlikehold av de gamle kirkene tilsier et sterkere statlig engasjement, og at staten bør etablere ordninger for kontinuerlig finansiering utover normalt vedlikehold.

I gruppen menighetsråd og kirkelige fellesråd peker flere av menighetsrådene på kirkebyggets betydning for lokal tilhørighet og identitet. Kirkebyggene er bærere av lokal kulturhistorie og kulturlandskap og er en viktig del av kulturarv og historisk dokumentasjon. Derfor har de også allmenn betydning. Den foreslåtte modell for eierskap og finansiering kan støtte forbindelsen mellom kirke og kommune som svarer til en slik allmenn betydning. Sola menighetsråd (Stavanger bd.) uttrykker at

En kommunal relasjon vil kunne opprettholde og understreke kirkebyggenes spesielle og allmenne tilknytning langt utenfor de mest aktive brukerne

Flere råd som går inn for soknets eierskap og kommunal finansiering peker samtidig på at det er nødvendig at kommunene settes i stand til å bære dette ansvaret. Menighetsrådet i Rønvik i Sør-Hålogaland bd. sier at

etter innføringen av ny kirkelov i 1997 mener vi det er uaktuelt å gå tilbake til ordningen med at kommunene igjen skal eie kirkebyggene. Samtidig er det så uklart i Innstillingen hvordan kirkens økonomi skal ordnes, at vi ikke ser noe alternativ til dagens ordning med at kommunen har det økonomiske ansvaret. Det store etterslepet på vedlikehold av kirker er imidlertid et problem. Det må være et ansvar for Regjering og Storting å finne fram til ordninger som kan rette opp dette.

Alle menighetsrådene som nevner spørsmålet støtter viktigheten av en tilstrekkelig, statlig finansiering av verneverdige og fredede kirker. Samtidig må det tas hensyn til at dette også er brukskirker. Enkelte spør om beregningen av kostnader menigheten har i forbindelse med antikvariske kirkebygg er sakssvarende og fanger inn reelle kostnader.

De kirkelige fellestrådene i de store kommunene Oslo, Kristiansand, Stavanger, Bergen, Trondheim, Tromsø uttrykker i det store og det hele tilsvarende synspunkter, dog med det unntak at Tromsø mener at staten, og ikke kommunen, bør ha det økonomiske ansvar.

6.2 MELLOMNIVÅ (PROSTER, BISKOPER, BISPEDØMMERÅD)

Det er et overveiende flertall (81 %) blant prostene for at den lokale kirke bør eie kirkebyggene og kommunen bør ha det økonomiske ansvaret. 13 % mener den lokale kirke både bør eie og ha det økonomiske ansvar for kirkebyggene. Noen mener det trengs ordninger som motvirker at varierende kommunal finansiering vanskeliggjør gjennomslag for nødvendige nybygg. F.eks. sier prosten i Indre Sogn at

Skal kommunen ha det økonomiske ansvaret, bør det utgreiast ei finansieringsordning som sikrar same standard på bygg og vedlikehald i alle kommunar, uavhengig av kommunens økonomiske situasjon.

Det er støtte til forslaget om særlige tilskuddsordninger for fredede og verneverdige kirkebygg. Flere understreker at ordningene for disse byggene må ta tilstrekkelig hensyn til at byggene samtidig skal fylle et bruksformål som menighetskirke.

Alle på bispedømmenivået som tar opp dette spørsmålet støtter at dersom relasjonene mellom Dnk og staten endres, bør eierskaps- og ansvarsforholdene være som i dag: den lokale kirke bør eie kirkebygg, og det bør være en offentlig finansiering. Det er også allmenn støtte til forslaget om finansieringsordninger for fredede og verneverdige kirkebygg. Bjørgvin bdr. og biskop sier at

Bjørgvin bispedøme har fleire middelalderkyrkjer som er svært viktige med tanke på å dokumentere den tidlege historia om kristendomen i Noreg. Dette gjeld Bergen by og fleire andre kyrkjer på kysten og inne i fjordane. Vår erfaring er at dagens finansiering ikkje er tilstrekkeleg til å setje fellestråda i stand til å ta ansvaret for slike kyrkjer. Vi stør derfor utvalet sitt fleirtal om å vurdere både finansiering og eigarskap for desse kyrkjene.

Enkelte av biskopene nevner særlige hensyn. Nord-Hålogaland biskop sier det bør åpnes for at kirkebygg som står igjen på fraflyttede steder, kan flyttes dit folk i området nå bor. Hva angår OVF kommenterer Nord-Hålogaland biskop at dette må betraktes som et kirkelig fond bestående av det som tidligere har vært kirkelig eiendom, og derfor bør overføres til Dnk dersom relasjonen mellom Dnk og staten endres.

6.3 SENTRALT KIRKELIG NIVÅ

Kirkemøtet fremhever at kirkebyggene, både som helligdommer og som landemerker, er forbundet med tradisjoner. Videre pekes det på at store forskjeller i kommunenes bevilgninger til kirkelige formål slår ut på dette området. Menigheter kan måtte vente i mange år før kommunene tar ansvar for å reise nødvendige kirkebygg. Det er derfor viktig at en ny kirkeordning kan bidra til at menighetene får tjenlige kirkebygg.

Kirkemøtet støtter forslaget i NOU 2006:2 om særskilte finansieringsordninger for fredete og verneverdige kirker og for kirker av særlig kulturhistorisk verdi. Det bør opprettes en statlig kirkeantikvarisk tilskuddsordning tilsvarende den svenske ordning, forvaltet av sentrale kirkelige myndigheter. Denne ordningen bør også omfatte andre tros- og livssynssamfunns fredete og verneverdige bygg.

Kirkemøtet understreker at spørsmålet om OVF nå må få en politisk løsning, og sier at KM betrakter dette som et kirkelig fond som ved eventuelle endrede relasjoner overføres til Dnk.

6.4 TROS- OG LIVSSYNSSAMFUNN

Blant de som uttaler seg er det klart størst oppslutning om at den lokale kirke bør ha så vel eiendomsrett som økonomisk ansvar for kirkebyggene, på lik linje med andre tros- og livssynssamfunn (Det Norske Hedningssamfunn, Det Norske Misjonsforbund, Human-Etisk Forbund, HEF – Buskerud fylkeslag, HEF – Risør / Tvedstrand lokallag, Metodiskirken i Norge, Nye Norges Kristne Råd, Oslo Katolske Bispedømme, Oslo Kristne Senter, Syvendedags Adventistsamfunnet, Alt som er). De øvrige har enten ikke uttalt seg eller mener det er opp til Dnk selv å avgjøre kirkelig forvaltningsnivå for eierskap og forvaltning av bygg. Dette siste synspunkt ser likevel ut til å implisere at en i utgangspunktet anser det som Dnks grunnleggende rett og ansvar selv både å eie og å ta økonomisk ansvar for byggene.

Tros- og livssynssamfunnene er opptatt av ytterligere to spørsmål: Det ene er hva som skjer ved et eventuelt skille mellom stat og kirke. Her kommenterer flere nødvendigheten av å ”dele boet” (inkludert OVF) på en måte som tar behørig hensyn til at kirkebygg, kirkelig infrastruktur og eiendomsmasse er bygget opp av fellesskapet over lang tid. Dessuten er flere av instansene opptatt av likebehandling når det gjelder tilskuddsordninger for bygg.

(Nye Norges Kristne Råd): Dersom det skal etableres egne økonomiske tilskuddsordninger for fredede og verneverdige kirkebygg, mener vi at det er viktig at slike ordninger blir allmenne slik at også religiøse bygg tilhørende andre trossamfunn og som har eller i fremtiden vil få vernestatus, omfattes av ordningen.

Tilsvarende utsagn har også Det Norske Baptistsamfunn og Metodistkirken. Også tilskuddsordninger for bygging og vedlikehold av religiøse bygg bør likebehandle Dnk og andre tros- og livssynssamfunn.

6.5 KIRKELIGE ORGANISASJONER

De fleste instansene som uttaler seg mener at den lokale kirke bør eie kirkebyggene og at kommunen bør ha det økonomiske ansvaret (Den norske kirkes studentprester, Indremisjonsforbundet, Fellesrådet for Bymisjonene i Norge, Norges Kristelige Studenforbund, Norges Samemisjon, Sjømannskirken, Norske Kirkeakademier). For Bibel og Bekjennelse mener at den lokale kirke både bør eie og ha økonomisk ansvar for kirkebyggene. De øvrige har enten ikke tatt stilling eller har overhodet ikke nevnt spørsmålet.

Norske kirkeakademier understreker spesielt at også *fremtidige* kirkebygg får karakter av å være offentlige bygg, og at de representerer en mulighet for kirkene til å være en aktiv kulturaktør. Derfor bør finansieringsordninger muliggjøre bygging av kirker som holder høy kvalitet arkitektonisk og med henblikk på utsmykning.

Nidaros Domkirkes Restaureringsarbeider slutter seg til forslaget om at staten bør overta eierskapet for særskilt verneverdige kirker, at det bør etableres særskilte finansieringsordninger for fredete og verneverdige kirker. Den særlige finansieringsordning for Nidarosdomen og Erkebispegården forutsettes å fortsette også etter eventuelt skille.

6.6 ARBEIDSLIVS- OG INTERESSEORGANISASJONER

KA støtter forslaget om at kirkebyggene bør være soknets eiendom, og at kommunene bør ha økonomisk ansvar. Et kommunalt finansieringsansvar kan understreke kirkebyggenes tilknytning til det lokale miljø og plass i kulturhistorie og kulturlandskap, og slik videreføre et verdifullt samspill mellom kirke og lokalsamfunn. KA ser spørsmålet om kirkebygg i sammenheng med forvaltningsnivåer og -strukturer, og peker på at den kompetanse og fagkunnskap som kirkebyggforvaltning krever neppe kan etableres tilfredsstillende på soknenivå. Et kommunalt finansielt ansvar for kirkebyggene forutsetter at staten fastsetter rammer for dette ansvaret. Forslaget om særlige støtteordninger for kirkebygg som utgjør særlig sentrale nasjonale kulturverdier støttes, men KA foreslår å utrede en graderende modell, der statlige tilskudd til vedlikehold graderes ut fra merkostnader og verneverdier for ulike kategorier kirker.

Fortidsminneforeningen støtter at ansvar for vedlikehold fortsatt skal ligge i kommunene, samtidig som også forslaget om større statlig medvirkning støttes, og foreningen tar her til orde for en betydelig styrking av kulturminnefondet. Derimot frarådes etablering av et eget kulturminnefaglig kompetansesenter i kirkelig regi.

6.7 UTDANNINGSINSTITUSJONER

Det praktisk-teologiske seminar, Det teologiske Menighetsfakultet, Kirkelig Utdanningscenter i Nord, Norsk Lærerakademi støtter forslaget om at den lokale kirke bør eie kirkebyggene og kommunen bør ha det økonomiske ansvar. Det teologiske fakultet legger vekt på hvordan det lokale kirkebygg har betydning for folks religiøse identitet og for en lokal og stedlig relasjon.

Ansgar Teologiske Høgskole og Juridisk fakultet (v/Norsk senter for menneskerettigheter) viser til det grunnleggende prinsipp om likebehandling av Dnk i forhold til andre tros- og livssynssamfunn, og mener på det grunnlag at Dnk både bør ha eiendomsrett til og økonomisk ansvar for kirkebyggene.

Dronning Mauds Minnes Høgskole og Misjonshøgskolen uttaler seg ikke i dette spørsmålet.

6.8 OPPSUMMERING

Blant instansene på lokalt nivå (menighetsråd, kirkelige fellestråd, kommuner), og blant de ulike kirkelige instansene er det klart størst støtte til at den lokale kirke bør eie kirkebyggene, og kommunen ha det økonomiske ansvaret. Dette er også hovedinntrykket – på enkelte unntak nær – blant arbeidslivs- og interesseorganisasjoner og undervisningsinstitusjoner. Blant tros- og livssynssamfunnene er den utbredte oppfatning at Dnks egne instanser selv bør ha såvel eiendomsrett som økonomisk ansvar.

Det er bred støtte til forslaget om særskilt statlig tilskuddsordning for fredede og verneverdige kirker. Flere av de kirkelige instanser påpeker at når det gjelder disse kirkene må det tas høyde for at de også skal fylle et bruksformål for menigheten.

Av de kirkelige instansene som uttaler seg om dette sier samtlige at OVF må betraktes som et kirkelig fond og tilbakeføres til Dnk dersom relasjonene til staten endres. De av tros- og livssynssamfunnene som nevner dette anser i stedet at dette fondet ved endrede relasjoner mellom staten og Dnk inngår i det totale ”boet” som da må fordeles mellom Dnk og staten.

© KIFO Stiftelsen Kirkeforskning 2007

ISBN 978-82-92972-08-3

Trykk: KIFO, Oslo

www.kifo.no